

**T.C.
HAKKARİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
VE NATO'NUN ROLÜ**

Rahim ASLAN

Danışman

Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY

HAKKARİ

2024

T.C.
HAKKARİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
HAKKARİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rahim ASLAN tarafından hazırlanan “**Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye Üzerindeki Etkileri ve NATO’nun Rolü**” başlıklı tez, 02.09.2024 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince oy birliği ile kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Doç. Dr. Selim KANAT	Süleyman Demirel Üniversitesi	
Üye : Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY	Hakkari Üniversitesi	

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEMİRCİOĞLU Hakkari Üniversitesi

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

Enstitü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

....../....../20..

İmza

Rahim ASLAN

ÖZET

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE NATO’NUN ROLÜ

Rahim ASLAN

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY

2024, 75 s.

Bu tez Rusya-Ukrayna savaşında NATO’nun rolü, Türkiye’nin tutumu ve gerçekleşen olayların ülkemiz açısından yarattığı fırsatlara odaklanmaktadır. Çalışılan temel araştırma sorusu olarak savaşın doğurduğu avantajları incelemektedir. Bu süreçte yazılı kaynaklar, konuyla ilintili örnek çalışmalar ve açıklanan resmi veriler analiz edilmiştir. Rusya-Ukrayna savaşı sırasında yaşanan NATO’nun tutumu, gıda kriziyle birlikte tahıl koridoru ve yerli üretim savunma alanında ihracat fırsatları, Türkiye’nin Suriye’ye sınır ötesi operasyonları ve güvenli bölge alan hakimiyeti için oluşan fırsatlar süreci ele alınmaktadır. Yeni dünya düzenin getirdiği savunma teknolojilerinde büyük öneme sahip silahlı ve silahsız insansız hava araçlarının önemini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Gelişen askeri teknolojide ki başarılarımız dış politikamızı, beraberinde ihracat artışıyla milli gelirimizi etkilemektedir. Bu teknolojiye sahip ülkelerin dünya üzerindeki konumlarına faydası irdelenmiştir.

Türkiye ekonomik kalkınmasını desteklemek adına dış ticarete büyük önem vermektedir. Savaşın getirmiş olduğu neticelerin kapsamlı analizi sonrası olumlu sonuçlar barındırdığı değerlendirilmesi edinilmiştir. Barışın sağlanması için büyük çaba gösteren Türkiye’nin bu stratejisi ticari ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Elde edilen veriler ışığında Türkiye’nin Rusya ve Ukrayna ile gerçekleştirmiş olduğu dış ticaret faaliyetleri savaştan sonrada artış göstermeye devam etmiştir. Türkiye’nin savaş anında sergilediği siyasi tutum ve tarafsız kalma stratejisi iki ülke ile yapmış olduğu dış ticarete olumlu şekilde yansımıştır. Bu gelişmeler ülkelerin stratejileri ve muharebe alanını etkilemiştir. İHA ve SİHA kullanımını yaygınlaştırmıştır. Türkiye’de üretilen insansız hava araçlarının etkinliği ve Türk dış politikasına olan etkisi de tez kapsamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, İHA/SİHA, NATO

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR ON TURKIYE AND THE ROLE OF NATO

Rahim ASLAN

Master Thesis, Political Science and International Relations

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY

2024, 75 p.

This thesis focuses on NATO's role in the Russian-Ukrainian war, Turkey's position and the opportunities that the events created for Turkey. NATO's attitude during the Russian-Ukrainian war, the grain corridor with the food crisis and export opportunities in the field of domestic production defence, our cross-border operations in Syria and the process of opportunities for our safe zone area dominance are discussed. It aims to reveal the importance of armed and unarmed unmanned aerial vehicles, which are of great importance in defence technologies brought by the new world order. Our achievements in developing military technology affect our foreign policy, as well as our national income with the increase in exports.

Turkey attaches great importance to foreign trade in order to support its economic development. One of the most important countries among these countries is the neighbouring country, the Russian Federation. Turkey's strategy of remaining neutral in the crisis situation has created an environment of trust by both Russia and Ukraine. This strategy of Turkey, which has made great efforts to ensure peace, has developed foreign trade relations with these two countries at war. In the light of the data obtained, Turkey's foreign trade activities with Russia and Ukraine continued to increase after the war. Turkey's political stance during the war and its strategy of remaining neutral reflected positively on its foreign trade with the two countries. These developments have affected the strategies of the countries and the battlefield. The use of UAVs and UCAVs has become widespread. The effectiveness of unmanned aerial vehicles produced in Turkey and their impact on Turkish foreign policy are also analysed in this thesis.

Key Words: Russian-Ukrainian War, UAV/UAV, NATO

ÖNSÖZ

Çalışmam, mesleğimin bana kazandırmış olduğu ilgiden dolayı merak uyandırmıştır. Bu yoğun süreçte her zaman desteklerini hissettiğim, mücadelede bana güvenen, tecrübelerini benimle paylaşan, danışman hocam Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY’a teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca bu çalışmamın hazırlanıp bitirilmesine kadar geçen zaman sürecinde manevi desteğini hiç esirgemeyen ASLAN aileme, oğlum Mars’a teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak, vatanımız için canlarını ortaya koyan aziz şehitlerimizi ve gazilerimizi minnetle anıyor, ülke güvenliğimizin teminatı, devletimizin bükülmez bileği kurumum Özel Harekat Başkanlığı’na şükranlarımı sunuyorum.

Rahim ASLAN

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR TARAMASI	4
2.1. Rusya-Ukrayna İlişkileri.....	4
2.1.1. Rusya-Ukrayna Tarihçesi	4
2.1.2. Turuncu Devrim	6
2.1.3. Euromeydan (Euromaidan) Olayları.....	7
2.1.4. Kırım'ın İlhakı	8
2.1.5. Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi	9
2.1.6. Vladimir Putin Dönemi Rusya-Ukrayna İlişkileri	10
2.1.7. Ukrayna'da Yeni Yönetim ve Volodimir Zelenski Dönemi	11
2.1.8. Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Savaşın Başlaması.....	12
2.2. Rusya-Ukrayna Savaşı Sürecinde Türkiye ve NATO'nun Tutumu.....	13
2.2.1. NATO'nun Kuruluşu	13
2.2.2. Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Alınış Nedeni	16
2.2.3. NATO'nun Genişlemesi	17
2.2.4. Ukrayna ve NATO İlişkisi	18
2.2.5. NATO'nun Ukrayna Stratejisi.....	19
2.2.6. NATO'nun Rus-Ukrayna Savaşı Karşısında Tutumu	21
2.2.7. Türkiye-Suriye Sınırı Güvenlik Politikası	22
2.2.7.1. Türkiye'de sınır güvenliği uygulamaları.....	22
2.2.7.2. Türkiye-Suriye sınırı.....	22
2.2.8. Rusya'nın Suriye İç Savaşına Katılımı	24
2.2.9. Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Diplomatik Hamleleri	25

2.2.10. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Türkiye'nin Rolü.....	26
2.3. Ukrayna Krizinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi	27
2.3.1. Tahıl Koridoru ve Gıda Güvenliği	27
2.3.1.1. Gıda güvenliği	27
2.3.1.2. Tahıl koridoru anlaşması.....	28
2.3.2. Türkiye-Rusya İlişkileri.....	30
2.3.3. Türkiye-Ukrayna İlişkileri.....	33
2.3.4. Türkiye'nin Enerji Piyasasına Olan Etkileri.....	35
2.3.5. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye-Rusya Dış Ticaret Hacimlerinin Analizi36	
2.3.5.1. Rusya-Ukrayna Savaşında Türkiye'nin Tarafsız Kalma Politikasının Türkiye-Ukrayna Dış Ticaretine Etkileri.	37
2.3.5.2. Suriye iç savaşının Türkiye-Rusya arasındaki ticarete etkileri	38
2.4. İnsansız Hava Araçları Diplomasisi.....	39
2.4.1. BAYKAR Firmasının Savunma Sanayisindeki Önemi ve Türkiye İçin Fırsatları.....	44
2.4.1.1. İHA kullanımı açısından fırat kalkanı operasyonu	46
2.4.1.2. İHA kullanımı açısından zeytin dalı operasyonu	46
2.4.1.3. İHA kullanımı açısından barış pınarı harekatı	47
2.4.1.4. İHA kullanımı açısından bahar kalkanı harekatı.....	47
2.4.2. Ukrayna Savaşında İHA'ların Rolü.....	48
2.4.3. Türkiye'de Üretilen İHA ve SİHA'LARIN Ekonomiye ve Uluslararası İlişkilere Etkisi.....	49
2.4.4. Dünyada Türkiye'nin İnsansız Hava Araçları	50
3. MATERYAL VE YÖNTEM	51
3.1. Araştırma Tasarımı	51
3.2. Ana kütle ve Örneklem	51
3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Kaynakları	52
3.4. Veri Analizi İşlemleri.....	52
4. BULGULAR	53
4.1. Rusya-Ukrayna Krizinin Tarıma Etkileri	54
4.2. Türkiye'nin İhracatında Rusya'nın Önemi.....	54
4.3. Rusya'dan İthal Edilen Ürünler Nelerdir?	55

4.4. Ukrayna'dan İthal Edilen Ürünler Nelerdir?	56
4.5. Türk Savunma Sanayinde İHA-SİHA İhracatının Getirmiş Olduğu Kazanımlar	56
4.6. NATO'nun Stratejisi	57
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	59
KAYNAKLAR	63
ÖZGEÇMİŞ	75

KISALTMALAR DİZİNİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AK PARTİ:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASALA:	Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu
ASELSAN:	Askeri Elektronik Sanayi
AR-GE:	Araştırma ve Geliştirme
BAYKAY:	Bayraktar Kardeşler
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM:	Birleşmiş Milletler
BHGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ÇNRK:	Çok Namlulu Roketatar
DEAŞ:	Irak-Şam İslam Devleti
DİHA:	Dikey İnişli Kalkışlı İnsansız Hava Aracı
DHKP-C:	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi
EXPO:	Exposition/Dünya Sergisi
FETÖ:	Fetullahçı Terör Örgütü
İHA:	İnsansız Hava Aracı
KAİK:	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KCK:	Kürdistan Topluluklar Birliği
MİUS:	Muharip İnsansız Uçak Sistemi
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK:	Kürdistan İşçi Partisi
PYD:	Demokratik Birlik Partisi
RSFSC:	Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SİHA:	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TETAŞ:	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
TPAO:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜPRAŞ:	Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş.

VJTF:

Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Rusya'nın kuvvetlerini çekmesiyle Türkiye'nin Güvenli Bölge adı altında tampon bölge oluşturmak için yapacağı operasyon alanı	1
Şekil 2.2. Tahıl Koridorunun Limanları ve Güzergahı	1
Şekil 2.3. 2015-2022 Arası Türkiye'nin Rusya'dan İthal Ettiği Petrol Oranı	1
Şekil 2.4. Bayraktar Mini İHA	1
Şekil 2.5. Bayraktar DİHA	1
Şekil 2.6. Bayraktar Kemankeş	1
Şekil 2.7. Bayraktar TB2	1
Şekil 2.8. Bayraktar Akıncı	1
Şekil 2.9. Bayraktar Kızılelma	1

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Türkiye Rusya Dış Ticaret Dengesi.....	1
Çizelge 2.2. Türkiye ve Ukrayna Arasındaki Dış Ticaret Hacmi.....	1
Çizelge 2.3. Bayraktar Mini İHA Teknik Özellikleri.....	1
Çizelge 2.4. Bayraktar DİHA Teknik Özellikleri	1
Çizelge 2.5. Bayraktar Kemankeş Teknik Özellikleri.....	1
Çizelge 2.6. Bayraktar TB2 Teknik Özellikleri	1
Çizelge 2.7. Bayraktar Akıncı Teknik Özellikler	1
Çizelge 2.8. Bayraktar Kızılelma Teknik Özellikleri.....	1

1. GİRİŞ

Rusya-Ukrayna Savaşı bölgede daha önce de farklı krizlerle gündeme gelmiş, iki ülke birçok kez siyaset sahnesinde problemler yaşamıştır. NATO'nun kuruluş amacı, Rusya'nın yayılmacı politikası karşısında şekillenmiş ve NATO stratejisini bu doğrultuda belirlemiştir. Rusya'nın ise NATO'nun çevreleme politikası karşısında tutumu sert olmuş, NATO'yu komşu sınırlarında istemediğini her fırsatta dile getirmiştir (Samsun, 2021, s. 7-14).

Rusya'nın, Suriye'de varlığını sürdürmesi iki kutuplu dünyada sahne almasının gerekliliği olarak gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin yapılan sınır ötesi operasyonlarla, terör örgütlerinin bölgedeki varlıklarını sonlandırmaya çalışması, güvenli alan oluşumu, sınır güvenliğini bir adım öteye taşıyarak saldırıları bertaraf etmesi yönünde askeri faaliyetleridir. Türkiye güvenli sınır hattını oluşturmayı amaçlamaktadır (Babahanoğlu, 2023, s. 408-411). Türkiye'nin günümüz coğrafya haritası incelendiğinde; bölgedeki varlığını gösteren ülkeler arasında önemli dengelerin dizayn edildiği gözlemlenmektedir. Bu olgu güvenlik ve ekonomik devamlılığın daha ön planda var olması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla ABD ve Rusya merkezli iki kutuplu oluşumların getirdiği çıkar çatışmalarında gerçekleştirilecek stratejiler önem içermektedir. Doğru stratejilerin belirlenip planlı bir şekilde uygulandığı takdirde Türkiye, savaşın yaratmış olduğu olumsuzlukları lehine kullanıp; savunma sanayi ihracatlarıyla iktisadi kalkınmasını destekleyen, diplomasisini güçlü kılacak imaja sahip fırsatlar elde etmiş olacaktır.

Ülkelerin milli çıkarlarını belirlemede güvenlik olgusu, önemli ve vazgeçilmez kimliğimizdir. Rusya-Ukrayna savaşına sadece iki ülke çerçevesinde bakılmayacak, Suriye'de varlığı bulunan ve NATO üyesi olan Türkiye açısından önemi de irdelenecektir. Türkiye süreç içerisinde savunma sanayide bağımlılığı azaltarak bu kazanımla başarılı operasyon ve ticari hamleler gerçekleştirebilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin siyasi arenada jeostratejik öneminin artırılması, çıkar çatışmalarının doğurmuş olduğu ekonomik fırsatların ve ortak siyasi çıkarların sağlayacağı faydalar değerlendirilmektedir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna işgali nedeniyle gıda krizine yol açan durumun kaldırılması

için Türkiye'nin yürüttüğü aktif denge ve barış diplomasisi ele alınmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle uygulanan abluka global gıda krizi oluşturmuştur. Bileşmiş Milletler Genel Sekreteri bu savaşın, yetersiz beslenme, kitlesel açlık ve kıtlık tehdidiyle birlikte milyonlarca insanı gıda güvensizliğiyle tehdit ettiğini belirtmiştir. Açıklamalar gösteriyor ki, Rusya-Ukrayna arasında süre gelen gerginlik büyük bir gıda krizine neden olabilecek potansiyele sahiptir (Aliyev, 2022, s. 39-40).

Uluslararası ilişkilerde asla eksik olmayan rekabet kavramı, askeri teknoloji olgusuyla birlikte belirleyici faktör olma özelliğini kanıtlamıştır. Geleneksel savaş arenasında nicelik ve nitelik önemliyken, artık yerini nitel teknolojilere bıraktığını gözlemlemekteyiz. Bu niteliklerin şüphesiz ki en önemlisi olarak günümüz çağında İHA ve SİHA'lar almaktadır. Öyle ki görünmeyen göz kavramı olarak adlandırılan, sahip olan devletlerin en nitelikli gücü olmayı korumaktadır. En çok tehlike barındıran alanlarda dahi insan zayıfatı olmadan kullanım sağlanması, operasyonel avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle savaş öncesi ve sonrasında sınır ötesi durum ve sağlanması muhtemel ekonomik ve siyasal fırsatları ortaya koyan bir tez yazma gereği hissedilmiştir.

Bu tezin amacı yaşanan Rusya-Ukrayna savaşının ülkemiz açısından yarattığı ekonomik fırsatları belirtmektir. Ayrıca Rusya'nın varlığını gösterdiği, göç ve terör gibi sorunlar yaşadığımız, iç siyasi devlet otorite bütünlüğü olmayan Suriye ile sınır güvenliğimizin sağlanmasının zemini bu çalışmayla ortaya konulacaktır. Bu çalışmanın araştırma soruları; alt hipotezimiz "Rus-Ukrayna Savaşının Türkiye'ye etkisi yoktur", karşı hipotezimiz "Rus-Ukrayna savaşının Türkiye'ye etkisi vardır" şeklindedir. Bunların yanında:

NATO'nun Rusya-Ukrayna Savaşına yaklaşımı nedir?

Türkiye'nin güvenlik stratejik yaklaşımı nedir?

Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye ticaret hacmine etkisi ve doğurduğu fırsatlar nelerdir?

Suriye'de bulunan terör örgütlerinin sınır güvenliğini tehdit etmesi, güvenli koridor, Rus varlığındaki Suriye'de olan operasyonların yeri, İHA-SİHA askeri teknolojisinin uluslararası ilişkilerde konumu nedir? şeklinde olacaktır.

YÖK tez havuzunda yapılan çalışmalara bakıldığında, Rusya-Ukrayna savaşının farklı açılardan değerlendirildiği görülmektedir. Savaşın, Türkiye üzerinde yarattığı fırsatlar alanında bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan araştırmamız yapılan diğer araştırmalardan farklılık arz etmektedir. Çalışmada nitel bir çalışma yöntemi olan içerik analizi yöntemiyle ve arşiv araştırması şeklinde yapılmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşı, dünya ticaretini ve NATO'nun işlevselliğini derinden etkilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye açısından siyasi ve ekonomik fırsatlar sağlamasına neden olmuştur. Türkiye'nin politikası savaş boyunca aktif tarafsızlık üzerine kurulmuştur. Türkiye'de karar alıcılar savaşın sonlanması için öncü olurken, aynı zamanda bir köprü görevi üstlenmiştir.

Rusya, Türkiye'nin güneyinde gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarda önemli bir aktör olarak varlığını göstermektedir. Bu durum Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşında dış politikasını belirlemektedir. Türkiye'nin Ukrayna'ya gerçekleştirdiği askeri teknoloji ihracatı savaşın seyrini değiştirmiştir. Nicel ihracat verileriyle açıklanacaktır. Türkiye'nin dış politikasına yansımaları kapsamlı bir şekilde belirtilecektir.

“Materyal ve Yöntem” kısmında; nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi veri toplama yoluyla elde edilmiş veriler sunulacaktır. Savaşın halen devam etmesi, verilerin ve ilişkilerin sürekli güncellenmesi gerektirmektedir. Rusya-Ukrayna ilişkileri üzerine çok çalışma olmakla birlikte savaşın etkileri üzerinde sınırlı içerik olması nedeniyle, çalışmanın bazı kısımlarında ana kaynaklara ulaşım kısıtlılığı yaşanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkileri

Rusya ve Ukrayna tarihi geçmişlerinde birçok farklı konuda etkileşim halinde olmuşlardır. Birbirleriyle olan ilişkilerindeki siyasi, askeri ve ekonomik boyutun anlaşılmasıyla bu etkileşim daha sağlıklı anlaşılacaktır. Rusya ve Ukrayna arasında yaşananlar krizlerin temelini daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için, iki ülkenin geçmiş tarihini gözlemlemek gerekmektedir. Her iki ülke içinde en somut gösterge anavatan değeri taşıyan Kiev olmuştur.

2.1.1. Rusya-Ukrayna Tarihçesi

Ukrayna toprakları Rusya ve Avrupa arasında geçiş güzergahındadır. Bu sebeple Rusya'yı Avrupa'dan koruyan bir set oluşturmuştur. Ukrayna'nın kelime anlamına bakıldığında da bu açık bir şekilde görülmektedir. Geçmişten günümüze sınır bölgesi olma özelliğinden dolayı Ukrayna hem Rusya hem de Avrupa için önemli olmaya devam edecektir (Bilener, 2004, s. 311).

Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, Paris Barış Konferansı'nda Batı Ukrayna'da sınır düzenlemeleri de yapılmıştır. Bu dönemde Ukrayna'nın siyasi girişimleri çok gerilemiş ve Ukrayna 1922 yılının Şubat ayında Sovyet Rusya'ya devredilmiştir. Ukraynalılar ve Ruslar Slav kökenini oluşturan iki büyük etnik toplumu oluşturmaktadır (Mustafayev, 2023, s. 417). Ukrayna toprakları 2. Dünya Savaşı süresince istilalara uğramıştır. Polonya'nın doğusunda yer alan topraklarda Naziler ile savaşan Rus kuvvetlerinin işgali sonucu anadili Ukraynaca olan kalabalık bir nüfus bir araya gelmiştir. Ukrayna'nın bugünkü sınırına ulaşması, II. Dünya Savaşı'nın gidişatı, bu sonucu belirlemiştir (Sezer, 2024, s. 159-167).

Stalin'in ölümüyle Rusya'nın Ukrayna üzerindeki baskısı azalmıştır. Rusya'nın bundan sonraki ılımlı politikası Ukrayna'nın devlet yönetimini sağlamlaştırmıştır. 1950li yıllara gelindiğinde Rusya'nın Ukrayna'ya olan bu sıcak tavrı devam etmiş ve Kırım özerk olarak Ukrayna'ya bağlanmıştır (Bilener, 2004, s. 316-317).

Dünya, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda iki kutba ayrılmıştır. Bunun bir cephesinde ABD diğer cephesinde Rusya yer almıştır. Dünya ülkeleri bu iki

kutup arasında seçim yapmak zorunda kalmışlardır. Ukrayna bu açıdan çok önemli bir konumda yer almıştır (Sander, 2014, s. 201).

Rusya'nın başına geçen her lider kendisine göre bir politika uygulamıştır. Bu da Rusya'nın yönetiminde ciddi kargaşaya sebep olmuştur. Mihail Gorbaçov dönemi de böyle bir dönem olarak görülebilir. Gorbaçov'un uyguladığı barışçı siyaset, eski siyasi liderlerden kalan kadroları rahatsız etmiştir. Ukrayna'nın Çernobil Nükleer Santrali'nde 1986 yılında oluşan büyük ve yıkıcı patlama, Moskova yönetimiyle Ukraynalı liderin arasının açılmasına neden olmuştur. Sovyetlerin çökmesiyle dağılan devletlerin içerisinde çok sayıda Rus kalmıştır. Aynı kültür bağları olan ve devlet alanları içinde bulunan Rus vatandaşların çıkarları için Rusya, diğer kurulan ülkelerle ilişkilerini korumuştur (Derman, 2016, s. 80-81).

Kuzey Avrasya'da konumlanan Ukrayna ve Rusya, etnik, kültürel ve dini farklılıklar nedeniyle zamanla ayrılmışlardır. Bu ayrılık, Ukrayna'nın içinde de batı ve doğu bölgeleri arasında görülmüş; batı halkı Avrupa ile yakınlaşırken, doğu halkı daha çok Rusya tarafında yer almıştır. Aynı ortak tarihi paylaşan bu iki ülkenin kökeni Kiev Knezliği olarak bilinmektedir. Bazı tarihçiler, Kiev'in eski Rus toprağı oluşunu öne sürerek Kırım toraklarının Ruslara verilmesi gerektiğini söylemektedir (Dugin, 2004, s. 5-11).

Ukrayna tarihi, farklı zamanlarda Rusların işgaline uğramıştır. Rusların benimsemiş oldukları 'büyük Rus ulusu' projesi, 19.yüzyılın ikinci evresinde Ukraynalıları da içeren toplum oluşturulmak istenmiştir. Fakat Ukrayna halkı, Rusya'dan bağımsız bir toplum olduklarını, kendi dilleri ve kendilerine özgü kültürleriyle ayrı bir ulus olma yoluna gitmiştir (Çalışkan, 2022, s. 35-36). Ukrayna'da 1980'lerin sonuna kadar herhangi bir ayrılıkçı hareket gözlemlenmemiştir; ancak 1989 yılına gelindiğinde Ukrayna Halk Cephesi'nin liderliğinde ayrılıkçı hareketler yeniden canlanmıştır (Sönmez vd., 2015, s. 659).

Rusya'nın etki alanını genişletmek istemesi Ukrayna ve Rusya arasında birçok tarihî krize yol açmıştır. 1990 yılına gelindiğinde bağımsızlıklarını kutlamak için bir araya gelen Ukraynalılar büyük bir protesto yapmışlardır. Aynı yıl RUKH, Ukrayna seçimlerinde başarılı olmuş ve yönetime katılmıştır. Ukrayna Meclisi yani Ukrayna Yüksek Sovyet'i, 1990 yılının Temmuz ayına geldiğinde

Ukrayna'nın bağımsızlığını dünyaya duyurmuştur. Aynı yıl yani 1990 yılı, Sovyet Rusya'nın liderlerini tenkit ettikleri, liderlerinin hakimiyetini sorguladıkları bir yıl olmuştur (Bilener, 2004, s. 319). SSCB dağıldıktan sonra Boris Yeltsin, Rusya Federasyonu'nun devlet başkanlığına getirilmiştir. Boris Yeltsin, dönemin Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) başkanıdır. Yeltsin, politika yönelimi olarak Batı yanlısı bir politikayı benimsemiştir. (Bulut, 2014, s. 9-14). Ama bu politika Rusya'nın Kırım topraklarına ilgisini yitirmesine neden olmamıştır.

2.1.2. Turuncu Devrim

2004 yılı, Ukrayna ve Rusya arasında anlaşmazlıkların başladığı yıl olarak görülmektedir. Turuncu Devrim sırasında yaşananlar, diğer Ukrayna ve Rusya arasındaki krizler üzerinde büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ukrayna, Leonid Kuçma döneminin sonlarına doğru Batı dünyasının dikkatini çekmiş ve Batı, iktidarı beğenmemiştir. Bu sebeple fikir ayrılığı içerisinde olduğu Rusya'yı zor durumda bırakmak için Ukrayna'yı değerlendirme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Batı, Leonid Kuçma'nın Rus politikalarını durdurmak ve Batı yanlısı politika sergileyecek bir liderin iktidarda olmasının faydalı olacağına karar vermişti. Fakat Rusya'nın baskın tutumu, Ukrayna tarafında iktidarın normal yollardan değiştirilmesini güçleştirdi (Yıldız, 2022, s. 155-162).

Ukrayna'da yapılan seçimlerde iki aday ön plana çıkmıştır. Birisi batı yanlısı bir politika taraftarı Yuşçenko, diğeri Rusya yanlısı Yanukoviç'tir. İki aday ikinci tur seçimlerde yarışmıştır. Seçimi Yanukoviç kazanmıştır. Fakat seçimlerde şaibeler olduğu dile getirilmiştir. Bu konuda deliller sunulsa da bir sonuç alınamamıştır. Putin de Yanukoviç'i tebrik etmiştir. Seçim sonuçlarının oyları kamuoyuna duyurulmayınca tepkiler artmış, eylemler yapılmıştır. Eylemlere çok büyük bir kitle katılmıştır (Kubicek, 2008, s. 169-170).

1990 yılında bir kesim insan protestolar yapmış, siyasilerden yenilikler talep etmişlerdir. Bu durum daha sonraki siyasi protestolar için sembol olmuş ve birçok yerden gelen eylemciler bir araya gelerek 2004 yılında bu devrimi gerçekleştirmiştir. Protestolar giderek artarken, Uluslararası Gözlemci Heyeti de gerçekleşen seçimlerin hileli olduğunu paylaşmıştır. Netice olarak Ukrayna'da tekrar seçimler yapılmış ve Batı siyasi yaklaşımları benimseyen Viktor Yuşçenko

devlet başkanı seçilmiştir. Turuncu Devrim'in nedeni, Ukrayna'nın Batı ve Rusya arasında kalmış olmasıdır. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi, Batı dünyasına yönelmesini engellemektedir. Bu devrim, Ukrayna'nın yönünü Batıya daha fazla çevirmesini sağlamış, seçimlerdeki şaibeler de bunu iyice perçinlemiştir. AB yanlısı politikalar Rusya'yı rahatsız etmiş ve sert bir tutum oluşturmuştur (Keskin, 2017, s. 86).

Turuncu Devrim ile ilgili olumsuz düşünceler bir süre sonra ortadan kalkmıştır. Ama daha sonraki yıllarda Ukrayna'da Euromeydan Olayları patlak verecektir. Ardından da Kırım Ukrayna'dan ayrılma sürecine girecektir.

2.1.3. Euromeydan (Euromaidan) Olayları

Euromeydan olayları Ukrayna'da büyük sorunlara yol açmıştır. Bu olaylar Haysiyet Devrimi adıyla da bilinmektedir. Avrupa Birliği ile yapılacak ortaklık anlaşması 2013 yılında imzalanmamıştır. Bunun altındaki sebep Rusya'nın ticaretinde Ukrayna'nın büyük yerinin olmasıdır. Rusya, Ukrayna'nın AB ile ilişkiler kurmasına izin vermemiştir. Bu durum Ukrayna halkını rahatsız etmiş, bağımsızlığa engel olarak görülmüş, diğer eylemlerde olduğu gibi büyük bir kitle "Maidan" denilen yerde bir araya gelerek tepkilerini göstermiştir. Bu eylem güvenlik güçlerinin müdahale edemeyeceği bir boyuta ulaşmıştır. Eylemlerin yapıldığı yerler Ukrayna için sembolik anlamlar kazanmıştır. Bunlardan biri de "Maidan" olmuştur. Bu yer Kiev'in önemli meydanlarından. Kelime Türkçe kökenlidir. Bunun sebebi Kırım'da yer alan Türklerdir. Bu meydan da diğer birçok meydan gibi eylemlerin sembollerinden birisini oluşturmaktadır (Yekelchuk, 2015, s.1).

2014 yılı yaşanan eylemlerden dolayı ülke içinde büyük sorunlara sebep olmuş, bu olay ülkenin toprak kaybetmesine kadar gitmiştir. Eylemlere sebebiyet vermesi nedeniyle Ukrayna Cumhurbaşkanı görevinden alınıp, yurt dışına çıkmak zorunda kalmış, yerine Petro Poroşenko göreve getirilmiştir. Poroşenko daha önce devlet içinde bürokrat olarak da görev yapmış birisidir. Bu olaylar sonucunda ülkenin 5. Cumhurbaşkanı olmuştur. 2014 yılı Ukrayna için kargaşaların yılı olarak olumsuzluklara sebep olmuştur (Kelkitli, 2014, s. 289).

2.1.4. Kırım'ın İlhakı

19. yüzyıl ikinci yarısıyla beraber Ruslar, Ukrayna üzerinde faaliyetlerinin artması neticesinde büyük bir Rus ulusu çabası artmıştır. Kırım, Rusya için Karadeniz'e açılma noktası olarak görülmüş, hem Ukrayna hem Rusya için stratejik olarak vazgeçilmez olmuştur. Ukrayna ve Rusya arasındaki en büyük sorunlardan biri, gündemini hiç kaybetmeyen Kırım Yarımadası konusudur. Rusya açısından Karadeniz sınırının daralmasına neden olmuş, Rus tarihçiler ve siyasetçiler tarafından dile getirilen “Karadeniz iç denizimizdir” söylemine ters düşmüştür. Rusya, Sovyetler Birliği'ni tekrardan kurma ihtimalini her zaman canlı tutmak istemiştir. Rus yetkililer Kırım'ın geçersiz olan SSCB Anayasası'na göre devredildiğini öne sürmüş, akabinde Sivastopol'deki üssün Rusya'ya ait olduğunu ispatlamaya içerisine girilmiştir. Ukrayna, Kırım'ın işgal altında olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya, Kırım'ı topraklarına katmayı amaçlamıştır. Rusya, Ukrayna topraklarında daha çok Ukrayna'nın doğusunda yoğunlaşmıştır. Çünkü bu bölge Rus çoğunlukta olan bir bölgedir. İki ülke liderlerinin uyguladıkları politikalar, söylemleri iki ülkenin arasına daha çok açmıştır (Aridici, 2018, s. 4).

ABD önderliğindeki NATO'nun Balkanlarda güçlenmesi üzerine Kırım, daha ehemmiyetli bir hale gelmiştir. Bunun sebebi, jeostratejik olarak Kırım'ın Balkanlara ve Karadeniz'e sınırının olmasıdır. Ayrıca Kırım'a sahip olmak demek, ülke ekonomisinin büyük bir gelişme göstermesi demektir. 19 Şubat 1954'te Sovyet lider Kruşçev, Ukrayna ve Rusya arasındaki dostluğu pekiştirmek için Kırım Yarımadası'nı Ukrayna idaresine vermiştir (Kramer, 2014)

Kırım'ın ilhakı, bölgede hissedilir bir huzursuzluk ortaya çıkarmıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla, Rusya ile Ukrayna arasında Karadeniz filosu tarafında diplomatik bir anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Rusya, Kırım konusunda Ukrayna tarafından onaylanmasını dile getirdiği konularda statükonun korunması gerektiğini vurgulayarak çözümden uzaklaşmıştır. Yaşanana karışıklıklar sonra Ukrayna topraklarında halk iki uç kutba ayrılmış, ülkenin batısı Avrupa yanlısı, doğusu Rusya yanlısı politika izlemiştir. Kırım da bu durumda tarafını Rusya'dan yana göstermiştir. Kırım'ın bu tavrı ülkede hükümet değişikliğine sebebiyet vermiş, Rusya bunun anayasa ihlali olduğunu belirtmiştir. Kırım Cumhurbaşkanı

Yuri Meşkov, 1994 yılında anayasada değişiklik yapmak istemiş fakat görevinden azledilmiştir. Meşkov, politikasını Rusya'ya yönelik devam ettirmiş, Rus kültürünü benimsemiştir. Meşkov'un bu tutumu Ukrayna'da tepkiye sebep olmuş, hükümet buna karşı çıkmıştır. Kırım'ın Ukrayna toprağı yasa ile belirtilmiştir (Samedov, 2021, s. 32).

Kırım, jeostratejik konumu gereğıyle Batı ülkelerine karşı önemli bir koz olarak görölmektedir. Bu durum, Rusya'nın Karadeniz'de hedeflediğı üstünlüğü elde etmesinde engel durumdadır. 2013 yılında Rusya, Ukrayna tarafında Rusların çok olduğı ve yoğun yaşadığı alanlarda propaganda faaliyetleri başlatmıştır. Böylece Rus taraflı bir algı oluşturmaya çalışmıştır. Kırım'da Rus karşıtı ve Rus yanlısı kesim arasında protestolara neden olmuştur. Halkın çoğunluğu olaylara katılınca hükümet bu duruma engel olamamıştır (Demir, 2014, s. 171).

Kırım'da yaşanan olaylar, Rusya ve Ukrayna arasında gerginliğe neden olmuştur. Kırım Parlamentosu'nda bulunan Rus yanlısı siyasetçilerin katkılarıyla birlikte, büyük bir çözümsüzlük olan Kırım'ın Rusya'ya bağlanması istekleri aktarılmıştır. Yaşanan bu olaylar sonrası proaktif bir tutum sergileyen Rusya, askeri müdahalenin gerekliliğini savunarak Kırım'a askerlerini konuşlandırmış, bölgede bulunan kamu kurumları Rus güçler tarafından ele geçirilmiştir. Kırım'ın başkenti Akmescit (Simferopol)'deki devlet binaları halk ve bir kısım asker tarafından saldırı uğramıştır. Vladimir Putin, Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu açıklamıştır (TRT Haber, 2014).

Rusya'nın bu ilhak sonrasında, özellikle Batı toplumları ve NATO güçleri tarafından ilhakın tanınmadığını açıklanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun da Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını kabul etmemiştir. Rusya, güvenliğini korumak için Kırım Yarımadası'nın sunduğı tüm imkânları kullanmış, Sovyetlerin dağılması sonrası sınır korumasını sağlamak için Kırım, önemini artırmış, Rusya'ya bağlanması gerektiğı anlaşılmıştır (Çalışkan, 2020, s. 14). Kırım ilhak edildikten sonra, Tatarlar ve Ukraynalılar arasında mücadele birliğı oluşmuş, geçmişte yaşanan Sovyet dönemi çatışmaları geride kalmıştır.

2.1.5. Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi

Ukrayna, Doğı Avrupa'da yer alan ve Rusya, Belarus, Polonya, Slovakya, Macaristan, Romanya, Moldova ve Karadeniz ile komşu olan bir ülkedir.

Jeostratejik konumu gereği Rusya ile kültürel, dini, tarihi bağları oldukça sıkı bir ilişkiye sahiptir. Ukrayna'nın Rusya açısından önemi ithalat ve ihracat dışında jeopolitik konumudur. Rusya ve Ukrayna ülkelerinin aynı etnik köken ve kültürden gelmeleri, Ukrayna'nın Avrupa'ya açılan kapı olması, ticaret hacmi, Ukrayna'nın Rusya için önemini her daim korumuştur. Rusya'nın piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte sahip olduğu enerji kaynakları sayesinde ayakta durmaktadır. Rusya'nın, Ukrayna'yı Avrupa'ya karşı bir bariyer olarak kullanmak istemesi sebebiyle, geriye dönüp bakıldığında, Ukrayna'nın önemi şaşırtıcı derecede artmıştır. Bugün Ukrayna'nın başkenti Kiev, sonraları Moskova Prensi tarafından kurulan Rus-Slav tarihinin merkezi durumuna gelmiştir (Kurat, 2020, s. 35).

Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi, Kırım'ın ilhakı ve Donbass bölgesinde yaşanan çatışmalar gibi olaylar, Ukrayna'nın önemini arttırmış, dünya siyasetinde gündemde olmuştur. Ukrayna'nın doğusundaki Donbass bölgesi jeopolitik konum olarak oldukça önemlidir. Bu bölge ciddi doğal gaz kaynaklarına sahip olup, sanayi merkezidir. Ukrayna ve Rusya her zaman ekonomik olarak birbirine bağımlı olmuş ve Ukrayna, Rusya için tarım ambarı haline gelmiştir. Nitekim tarım için önemli olan bu toprakları Rusya bırakmak istemeyecektir (Sönmez, 2010, s. 79). Rusya'nın Ukrayna ile köklü geçmişe uzanan büyük bir etnik kültür mirası vardır. Ayrıca stratejik bir öneme sahip Ukrayna bulunduğu bölge bakımından Rusya için ayrılmaz bir bütünlük oluşturmaktadır.

2.1.6. Vladimir Putin Dönemi Rusya-Ukrayna İlişkileri

Rus lider Vladimir Putin dönemi özellikle değerlendirilmelidir. İki ülke arasında yaşananları daha iyi anlamak için önemlidir. Rusya liderliğine gelen Putin sonrası yaşanan Ukrayna politikası değişiklikleri, bugünkü işgalin zeminini oluşturmuştur. Putin, Rusya'nın büyük bir güç olma stratejisine uygun bir politika geliştirerek, ülkeyi yeniden dünya sahnesine taşımış ve küresel sistemin saygın bir gücü haline getirmiştir. Putin, ilk olarak Rusya'nın 89 idari birimindeki gücü tek elde toplamak için, cumhuriyet ve bölgelerin yetkilerini sınırlayarak merkeziyetçi bir sistem oluşturmuştur (Yıldırım, 2010, s. 112).

Putin dönemi Rusya, siyasi olarak daha güçlü bir liderlik tavrı göstermiştir. Rusya'da Putin'in seçilmesiyle birlikte yeni Rusya düzeni için değişiklikler yapılmaya çalışılmıştır. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleriyle olan ticari ilişkiler, Rusya da iktidara Vladimir Putin'in gelmesiyle arttırılmıştır. Bu sayede ilgili ülkelerin tekrar Rusya'nın etki alanında olması amaçlanmıştır. Jeostratejik açıdan Ukrayna, Rus lider Putin için önemli bir bölgedir. Putin, Ukrayna'yı mevcut durumunun dışında Rusya'nın geleceği ve çıkarları doğrultusunda yapılandırmayı hedeflemiştir (İsayeva, 2019, s. 85).

2.1.7. Ukrayna'da Yeni Yönetim ve Volodimir Zelenski Dönemi

Ukrayna da 2014 yılından bu yana iktidarı sürdüren Petro Poroşenko, yaşanan savaş süreçlerinin gerekliliği olarak çeşitli silah anlaşmaları yapmış, envanterini çeşitlendirmiştir. Ancak bu askeri harcamaların getirmiş olduğu ekonomik yük karşısında Ukrayna, Avrupa'nın en fakir ülkesi haline gelmiştir. Yapılan araştırmalarda halkın yüzde 25'inin yoksulluk sınırının altında hayatlarını sürdürdüğü tespit edilmiş ve bu ekonomik çöküntü halkın yönetime güvenini sarsmıştır. Yeni yapılacak seçimler öncesinde, Petro Poroşenko ve eski Başbakan Volodimir Zelenski adaylıklarını açıklamışlardır. Daha önce yaşanan şaibeli seçimlerden dolayı halkın siyasal seçimlere olan güveni azalmış, düşük katılım olmuştur. Seçim sürecinde Porosenko, Kırım'ın durumu, Batı yanlısı girişimler, Rusya tehdidi, AB ve NATO ilişkilerinin sıkışması gibi konuları seçim vaadi olarak vurgulamıştır. Bununla birlikte seçimlerde rakibi olan Zelenski'yi Yahudi milyarderler tarafından finanse edildiği görüşüyle eleştirmiştir. Zelenski ise popüler bir komedyen ve televizyon yıldızı olarak, verilen ekonomik vaatlerin dışında Rusya ile masaya oturmanın gerekliliğini ve barışın önemini vurgulamıştır. Zelenski, iktidara geldikten sonra ülkesinde düzen sağlamak için bir dizi adım atmıştır. Anayasa Mahkemesinde alınan kararla milletvekilleri üzerindeki dokunulmazlık kalkmıştır (Samedov, 2021, s. 115).

Zelenski, Ukrayna'nın doğusundaki güvenlik sorunlarının çözümüne ve ülkedeki reformların ilerlemesine odaklanarak, AB ve NATO yetkilileri ile görüşme amaçlı Brüksel'e ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir (Churm, 2019). Donald Trump döneminde, Ukrayna'nın ABD ile ilişkileri iyi bir gelişme göstermemiştir. Trump, Rusya ile ilişkileri pozitif tutmayı ve yeni dünyanın

büyük gücü Çin'e karşı ekonomik savaşı kazanmayı amaçlamıştır. Bu sebeple, Zelenski yönetimi ile ilişkiler geliştirememiştir. ABD'de yapılan seçimler sonrası göreve gelen Joe Biden'ın Putin ile ilişkilerinin kötü olması, Ukrayna-ABD ilişkilerinin yakınlaşmasına neden olmuştur.

Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenski, Ukrayna'nın NATO'ya katılmasının destekçisi olduğunu birçok kez ifade etmiştir. 2019'da cumhurbaşkanlığına seçildiği günden bu yana Zelenski, Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerinin arttırılması ve NATO üyeliği konusunda olumlu açıklamalar yapmıştır. Bu söylemleri desteklemek adına, Ukrayna ordusunun modernizasyonu üzerinde çalışmış ve orduyu NATO ülkeleri standartlarına getirmek istemiştir. NATO üyeliğine destek bulmak için üye ülkelerle sık sık temaslarını sürdürmüştür.

2.1.8. Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Savaşın Başlaması

2021 yılı içerisinde Rusya, daha önce stratejik planlamasını oluşturduğu Ukrayna kentlerine askeri sevkiyat başlatmıştır. Süreç içerisinde Belarus ile gerçekleştirilen tatbikatlar sebep gösterilerek, Ukrayna ile Belarus sınırında yer alan bazı şehirlere asker yerleştirilmiştir. Şubat 2022'de askeri uzmanlar tarafından 200.000 kadar Rus milis kuvvetlerinin Ukrayna sınırlarına askerî bir yığınak kurduklarını tahmin etmişlerdir. Vladimir Putin, Ukrayna'ya özel askeri operasyonla ilgili ilk açıklamalarında, Ukrayna'nın tarihsel olarak Rusya'ya ait olduğunu savunarak buranın askersizleştirilmesinin hedeflendiğini belirtmiştir. Rusya, ABD ve NATO'nun kendisini çevrelemeye çalıştığını algılayarak Ukrayna'dan uzak durmalarını açıkça ifade etmiştir (Bağbaşıoğlu, 2023, s. 665). Putin, NATO'nun Ukrayna topraklarında askerî bir üs kurma fikrinin veto edilmesini istemiş, NATO, ABD ve İngiltere, Kremlin tarafından istenilen şartları reddetmiştir.

Ukrayna, Rusya'nın istediği politikaların dışına çıkmaya başlayınca ipler gerilmiş ve kriz ortaya çıkmıştır. Şubat 1922'de Rusya Devlet Başkanı Putin açıklama yapmış, Donbass bölgesine askeri operasyon başlattığını duyurmuştur. Rusya gerçekleştirdiği her şeyi yasal bir zemine oturtmak ve uluslararası güvenirliliğinin azalmasını engellemek için bunu savaş olarak nitelendirmekten kaçınmıştır. 2014'te Kırım'ın ilhakı, 2015'te Suriye'ye müdahale ve Şubat 2022'de Ukrayna'nın işgali, Batı'nın kontrolü ve isteklerinden farklı olarak kendi

başına hareket edebilen büyük bir güç ve “Büyük Bir Medeniyet Olarak Rusya” ideolojisinin eylemleri olarak ortaya çıkmıştır (Babahanoğlu, 2024, s. 395).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, işgal ve savaş ifadelerinden kaçınmakla birlikte bu faaliyeti bir askeri operasyon olarak adlandırmıştır. Putin, gerçekleştirilen operasyonun maksadının Ukrayna'yı Neonazilerden temizlemek ve silahsızlandırmak olduğunu ifade etmektedir. Ancak Putin'in Ukrayna'ya yönelik normalleşme şartları içinde, Kırım ilhakının tanınması, NATO ilişkilerinden ve üyelikten uzak kalacağına dair garanti vermesi, silahsızlandırılması ve Donbass bölgesindeki sorunların çözülmesi gibi şartlar vardır. Putin için Rusya ve Ukrayna tek bir millet ve ayrılmaz bir bütündür. Rusya ve Ukrayna arasındaki işgal ve kara harekatı, son yıllardaki en büyük savaş olarak nitelendirilmektedir. Rusya, Ukrayna'ya saldırdıktan sonra dünya genelinde en fazla yardım yapılan ülke olmuştur (Çelik, 2022, s. 529). İngiltere, İsveç, AB, Fransa ve Kanada, en sert tepki veren ülkelerden olmuştur. NATO, Ukrayna'ya askeri yardımlarını sürdürmüştür. Birleşmiş Milletler, Ukrayna'yı bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanıdığını açıklamıştır (United Nations, 2022).

Şubat 2022'ye gelindiğinde Rusya'nın, kapsamlı şekilde Ukrayna'ya savaş ilan ettiği görülmüştür. Sahip olduğu askeri güç bakımından Rusya'nın kolayca Kiev'i alması beklenirken Ukrayna, Batı dünyasının desteğiyle Rusya'nın kaynakları ile zor bir mücadeleye girmiştir. Savaş süresince Rusya, dünya kamuoyunda haksız bulunmuş, Ukrayna ise dünya genelinde destek bulmuştur. Savaşın ardından Avrupa ülkeleri, Rusya'ya karşı duruşlarını netleştirerek Ukrayna'yı desteklemeye başladılar. Macron'un da belirttiği gibi Fransa, Ukrayna'ya askeri, mali ve insani yardımlarını sürdürerek Kiev için kabul edilebilir şartlarda bir zafer kazanılana kadar onları destekleyeceğini açıklamıştır (Rahman, 2022). Avrupa ülkelerinin birçoğu, Ukrayna'yı siyasi, ekonomik ve askeri açıdan desteklemektedir.

2.2. Rusya-Ukrayna Savaşı Sürecinde Türkiye ve NATO'nun Tutumu

2.2.1. NATO'nun Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı neticelendiğinde Avrupa, uluslararası siyasetin merkezi olmaktan uzaklaşmış ve dünyada belirleyici güç ABD ve SSCB olmuştur.

2. Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş dönemine girilmiştir. Soğuk Savaş, Batı Bloku lideri Amerika ile Doğu Bloku lideri SSCB arasında var olan aktif savaşın olmadığı siyasi, askeri ve ekonomik yönden birbirine üstünlük sağlamaya çalışıldığı, dünya üzerinde tedirginliğin olduğu dönemi ifade etmektedir. Soğuk Savaş kavramını tarihte ilk kullanan kişi 1944 yılında Walter Lipman'dır. Sonraki süreçte 1947'de Bernard Baruch tarafından kavramsal özellik kazandırılmıştır (Akçay, 2017, s. 40-41).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası siyasi iradelerin belirleyicisi olarak savaşı kazanan aktörlerin öne çıktığı görülmüştür. Dünya, Amerika'nın önderliğindeki Batı bloku arenası ile karşısında Rusya'nın önderliğini yaptığı Sosyalist düzende Doğu Bloku olarak iki farklı kutuplu dünya düzeni görünümü sergilenmiştir. İki kutup arasında her ne kadar sıcak savaş sahneleri olmamış olsa dahi, ülkelerin istihbarat kuruluşlarının mücadeleleri döneme damgasını vurmuştur. Nükleer silahlanma gayreti iki büyük güç arasında adeta yarış halini almış, sonu olmayan mücadele içerisine girilmiştir. Bu silahların kullanılmasından kaynaklanacak yıkımlar değerlendirilmiş ve sıcak çatışmalardan kaçınılmıştır. İki kutup arasında oluşan bu mücadele; askeri, ekonomik, teknolojik, bilimsel, sanat, uzay, spor gibi çok başka alanlara dahi yayılmıştır (Canbaz, 2023, s. 24). İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu tahribat ve yıkıcılığın sonucu, hiçbir ülke tek başına SSCB'yi durdurabilecek güçte olamamıştır. İngiltere Başbakanı Winston Churchill, SSCB'nin Doğu Avrupa'yı etkisi altına alışını "Demir Perde" terimini kullanarak ifade etmiştir. ABD'nin yaşanan siyasi gelişmelere katılmasıyla Batı Avrupa'da Rusya'ya karşı üstünlük kurmuştur. Doğu ve Orta Avrupa'da SSCB'nin yayılması karşısında ABD karşıt politika arayışı içerisine girmiştir. NATO'nun kuruluş süreci ABD'nin temkinli yaklaşımları sebebiyle 1949 gibi ge bir tarihe uzamış ve bu süreçte SSCB'nin yayılmacı politikası aktif şekilde ilerlemiştir (Sekmen, 2022, s. 86).

Amerika, Türkiye'de ve Yunanistan'da Rusya etkisini azaltmak ve bu iki devleti Rusya'ya karşı desteklemek için Truman Doktrini adında ekonomik yardımlar planlamıştır. Devam eden süreçte Marshall Planı ile "Avrupa Ekonomik Kalkınma Planı" programı faaliyete koyulmuştur. Bu plan sayesinde, İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu yıkıcı ekonomik kayıpların kazanılması ve

savaş öncesi duruma dönülmesi amaçlanmıştır (Akçay, 2017, s. 34-36). NATO'nun temelleri Mart 1949'da atılmıştır. Nisan ayına gelindiğinde Washington Anlaşması olarak da bilinen Kuzey Atlantik Antlaşması 12 kurucu üyenin imzalanmasıyla kurulmuştur. Bu ülkeler ABD, Fransa, Kanada, Belçika, Hollanda, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İngiltere, İtalya ve Portekiz'dir (Peksarı, 2006, s. 16).

NATO siyasi ve askeri alanlarda kendine üye olan ülkelere koruma yolu güvencesi verir ve ortaklıkları aracılığıyla üye ülkelerinin sınırları içinde ya da bu sınırların dışında olan çatışmaların önlenmesine yardımcı olur. NATO, halkçı değerleri geliştirerek anlaşmazlıkların barışçıl şekilde son vermeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, üye olmayan ülkelerle de barış sağlamak, ülkelerin güvenliği gibi farklı birçok konuda ortaklıklar yapılmıştır. NATO, tartışmaların çözümünün bulmasının garantisini vererek, diplomatik çabalardan çözüme varılmadığı anlarda tek başına ya da dünya ülkelerinin ve çeşitli kuruluşların yardımıyla birlikte sorunları ve barışın sağlanması için operasyonlarını yapacak gücü elinde tutmaktadır. NATO'nun birçok alanda faaliyetleri bulunmaktadır. Dünya üzerindeki olağanüstü durumlarda müdahil olma, insanları etkileyecek büyük çaplı afetlere karşı sorumluluk alma gibi görevler üstlenmiştir. Ayrıca bilimsel faaliyetlerde ve çevresel konularda da görev üstlenmiştir (Canbaz, 2023, s. 34).

NATO içinde her ülkenin bir temsilcisi vardır. En büyük güç Kuzey Atlantik Konseyi'dir. Kararlar burada alınır. Konsey başkanlığını NATO genel Sekreteri yapmaktadır. Kararlar ortak bir şekilde alınır ve bütün üye ülkeleri kapsar. NATO ile ilgili bir operasyon yapılması gerekirse üye ülkelere destek alınır. Daimi bir kuvvet bulunmamaktadır. Ülkeler görevlerini yaptıktan sonra kuvvetlerini çekerler. NATO bu operasyonlar için bazı ülkelere üsler kurabilir. Bu operasyonların masrafları üye ülkeler tarafından anlaşma yapılarak karşılanır. Her ülke buna katkı sağlar (Güntay, 2022, s. 463).

NATO kurucu antlaşması hukuki meşruiyetini BM Antlaşmasının 51. Maddesinden almaktadır. NATO üye ülkelerinin korunması 5. Madde ile sağlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası çıkan olumsuz atmosfer süreci

NATO'nun kuruluşunu zorunluluk haline getirmiştir. SSCB'nin yayılmacı politikası en temel sebep olarak ifade edilmektedir (Canbaz, 2023, s. 58-59).

2.2.2. Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Alınış Nedeni

Türkiye'nin sahip olduğu stratejik coğrafya geçmişten bu güne var olan devletlerin ilgi odağı olmuştur. Günümüzde de bu durum geçerliliğini muhafaza etmektedir ve Türkiye uluslararası kuruluşların gözünde stratejik bir konumdadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Sovyetler tehdidi ve ABD'nin ekonomik etkinliği Türkiye'nin dışa açılmasında etkili olmuştur. Soğuk Savaş sonrası süreçte Türkiye'yi çevreleyen bölgelerin istikrarsızlaşması, bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Türkiye konumunu korumuş, ABD ile stratejik ortaklık seviyesine gelmiştir (Kayacı, 2017, s. 7).

Jeostratejik durumu gereği Türkiye, NATO'ya askeri açıdan birçok önemli fayda sağlamaktadır. Olası sıcak savaş durumunda Türkiye, Sovyetlere karşı ilk tampon ülke olacaktır. Bu sebeple NATO, Batı Türkiye'yi kendisiyle ortak kaygıları paylaşan ülke olarak adlandırmıştır. Bu durum Türkiye dış politikası üzerinde önemli bir yol haritası sağlamıştır. Türkiye'nin NATO üyeliği doğru sebeplere dayanarak uzunca bir süreçten sonra gerçekleşmiştir. Bu sürecin olgunlaşmasında Sovyetlerin yayılmacı politikası etkili olmuş, Kore Savaşı ise üyeliği kesinleştiren durum olarak tarihe geçmiştir (Peksarı, 2006, s. 96).

Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikası, Türkiye özelinde ciddi dış politika sorunu olarak gündeme gelmiş, Türkiye'yi NATO üyeliğine sürüklemiştir. Türkiye, 2. Dünya Savaşı süresi boyunca yalnızlık politikasını başarıyla uygulamış fakat Batı yanlısı politikası gereği olarak konumunu NATO içinde görmek ve Sovyet tehdidine karşı korunmak istemiştir. NATO'ya ilk başvuru 1949'da gerçekleştirilmiş ancak Sovyet tehdidi göz önünde bulundurularak kabul görmemiştir. Mayıs 1950'de gerçekleşen seçimlerde Menderes iktidarıyla Türkiye'nin artık "komünizme karşı doğal bir kale" durumuna getirilmesi amacı çoğalmıştır. Başkan Truman, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı tebrik edip, yaşanan gelişmeleri kutlamıştır. Siyasi irade zaman kaybetmeden NATO'ya tam üyelik süreciyle ilgili 3 Ağustos 1950'de başvurmuş fakat Sovyetlere yakın ülkelere bu başvuru kabul görmemiştir. 1 Ağustos 1950'de Türkiye resmi olarak NATO'ya katılmak için müracaatçı

olacağını açıklamıştır. Daha sonra yaşanan gelişmeler neticesinde 22 Ekim 1951’de Türkiye ile Yunanistan NATO’ya üyelik için davet edilmişlerdir. İki ülkede bu daveti “tam üyelik” şartıyla kabul etmişlerdir (Billah, 2019, s. 80).

NATO’nun varlığı üye ülkelerin güvenlik kaygılarını ortadan kaldırmamıştır. Kore Savaşı’nın başlaması ve Sovyetlerin yayılmacı tutumu bu kaygıları arttırmıştır. Türkiye seçim sürecinden sonra Kore Savaş’ına gönüllü olarak asker göndermiştir. 4500 kişilik bir birlik ABD ile Kore’ye gönderilmiştir. ABD’nin asıl amacı komünist saldırıları bertaraf etmek olmuştur (Peksarı, 2006, s. 98). Çevreleme politikasının yansıması olarak ise Türkiye’nin NATO üyeliği gerçekleşmiştir. 20 Eylül 1951 yılında Ottawa’da yapılan NATO Konseyi’nde; Türkiye ve Yunanistan’ın topluluğa girmesine oybirliği ile karar verilmiştir. Türkiye’nin NATO üyeliğinin kesinleşmesi Şubat 1952 yılında gerçekleşmiştir. Bu sayede Türkiye uluslararası arenada güvenliğini sağlamıştır (Armaoğlu, 1991, s. 218).

2.2.3. NATO’nun Genişlemesi

1999 yılına gelindiğinde NATO, Sovyet topraklarında faaliyet göstermiş ve Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya’nın üyeliği ile genişlemesini gerçekleştirmiştir. NATO’ya katılan Baltık ülkelerinin kendi hava sahaları içerisinde NATO’nun uçuşlarını gerçekleştirmesi, beraberinde Litvanya’da NATO güçleri için hava alanı kurulması Rusya tarafında kaygı yaratmıştır. Letonya sınırında ise ABD’de menşei gözlem radarlarının kullanılması dikkat çekmiştir. Bu sayede NATO, Rusya’nın belirli şehirlerini gözlemleme şansı elde etmiştir. NATO’nun bu genişlemeci faaliyetlerinden dolayı Rusya Dışişleri Bakanı, bu durumun Rusya ile ikili ilişkilere zarar vereceğini dile getirmiştir (Canbaz, 2023, s. 68).

SSCB’nin dağılmasından sonraki süreçte NATO, genişleme faaliyetleriyle birlikte Rusya’nın menfaatlerine kötü sonuçlar oluşturacak girişimlerde bulunmuştur. Bunlara Bosna Hersek’te ve Kosova’da yapılan hava saldırıları örnek verilebilir. Bu süreçte Rusya’ya bilgilendirme dahi yapılmamıştır. Diğer taraftan ABD’nin Bulgaristan ve Romanya’ya askeri birliklerini yerleştirmesi, Polonya’ya hava savunma sistemlerinin kurulması Rusya açısından çıkarlarına vurulmuş bir darbe olarak adlandırılmıştır. NATO’nun bu girişimleri tehdit olarak

gören Rusya, Avrupa'yı ikaz etmiş, girişimde bulundukları ülkelere saldıracaklarını belirtmiştir. Diğer taraftan NATO tarafından Sovyet topraklarındaki bu yayılmacı tutum sadece Rusya tarafından değil, bazı NATO üyesi ülkeler tarafından da olumsuz karşılanmıştır. 2006 yılında yapılan NATO zirvesinde bu durum bazı üye ülkeler tarafından dile getirilmiş, bu yayılmacı politikanın durdurulması gerektiği dile getirilmiştir (Sekmen, 2022, s. 96).

2.2.4. Ukrayna ve NATO İlişkisi

Soğuk Savaş yılları sonrası oluşturulan NATO'nun yeni stratejisi gereği, eski Sovyet cumhuriyetlerine NATO'nun ilgisi artmıştır. Ukrayna da sahip olduğu jeopolitik ve doğal kaynakları nedeniyle NATO'nun ilgisini çeken ülkelerden biri olmuştur. Sovyetler sonrası dönemde ülkeler güvenlikleri açısından NATO ile iletişim kurmaya özen göstermişlerdir. Bu durum Bağımsız Ukrayna'nın tanınmasıyla birlikte ABD ve Batı Avrupa ile ilişkilerinin ilerletmesini anlaşılır kılmaktadır. Böylece SSCB'den ayrılan ülkeler için gerçek bağımsızlık sağlanabilecektir (Adanmış, 2018, s. 17).

NATO'nun siyasi ve askeri kanadı, 1990'ların başından itibaren Sovyetlerin dağılması sonrası bağımsızlığını ilan eden ülkelerle temaslarını yoğunlaştırmaya başlamıştır. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) Avrupa'nın ortası ve özellikle doğusu ile iyi ilişkiler kurmak için ortaya çıkmıştır. 1922'ye gelindiğinde Ukrayna başta olmak üzere 11 tane eski Sovyet ülkesi bu işbirliği sürecine katılmış, bu konsey içinde yer almıştır. 1994 yılı NATO ile Ukrayna ilişkilerinin arttığı, gelişme gösterdiği yıldır denilebilir. Barışı koruma operasyonlarına katılan Ukrayna, uzun soluklu görevler istediğini de ifade etmiştir. Fakat Ukrayna özelinde yaşanan siyasi istikrarsızlık bu isteği uygulama duruma getirememiştir (Sekmen, 2022, s. 172).

Ukrayna içerisinde NATO ile ilgili gelişmeler yaşanmış, komisyonlar oluşturulmuş, başkentte NATO ile ilgili yerler açılmıştır. Fakat Kuçma döneminde bu ilişkiler minimum düzeyde tutulmuştur. Ortaklık şartının imzalanmasından sonra ilişkiler yeni bir boyuta geçmiştir. Bu ortaklık anlaşması 1997'de imzalanmıştır. NATO üyesi ülkeler, Sovyetlerin dağılması sürecinden sonra kurulan bağımsız ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğünü desteklemişlerdir. Ukrayna, Bosna Hersek'te ve Kosova'da az da olsa faaliyet

göstermiş, NATO'ya bu konuda yardımda bulunmuştur. NATO'nun Irak'taki ve Akdeniz'deki operasyonlarına da katkı sağlamıştır (Sekmen, 2022, s. 176-178). Bu yaklaşımlar gösteriyor ki Ukrayna, NATO ile işbirliği gerektiren konularda pozitif tavır göstermiştir.

NATO'ya ve Avrupa Birliği'ne girmek, Ukrayna için resmi politika olarak benimsenmiştir. NATO açısından ise Ukrayna; enerji koridoru konumunda olması, Ukrayna'nın Kafkasya ve Asya bölgelerine açılan bir ulaşım kapısı olan jeopolitik önemi, nükleer enerjiye sahipliği ve silah üretim düzeyi yüksekliğine sahip olması nedeniyle önemli bir konumda olmuştur. Ukrayna'nın NATO ile başlattığı ortaklık, iki taraf içinde beklentileri karşılayamamıştır. Ukrayna'nın Barış İçin Ortaklık programı kapsamında NATO ile işbirliği yürütmesi, ilerleyen süreçte ortak entegrasyonlarda bulunması Rusya'yı tedirgin etmiştir. Özellikle 2014 Rus işgalinden sonra NATO, yıpranan Ukrayna kurumlarını yeniden yapılandırmak için ciddi kaynaklar sağlamaya başlamıştır (Billah, 2019, s. 84).

NATO ile Ukrayna arasındaki ilişkiler Rusya Kırım'a ve Donbass'a saldırınca yeni boyut kazanmış ve ilişkiler yoğunlaşmıştır. NATO, Rusya tarafından gerçekleştirilen bu saldırgan tutuma karşı kamu ve hükümetler arası platformlarda stratejik iletişimde önemli bir rol oynamıştır. Ukrayna'nın operasyonlarını desteklemek için yardımlar gerçekleştirmiştir. Bu yardımların Ukrayna tarafınca yetersiz bulunması akıllara NATO'nun güvenilirliğini tekrar sorgulatmış, bozulan motivasyonlarla birlikte ittifaktaki çözümlere yol açacağı endişesi doğmuştur (Canbaz, 2023, s. 83).

2.2.5. NATO'nun Ukrayna Stratejisi

NATO, kurulduğu 1949 yılından bu yana toplam sekiz Stratejik Konsept geliştirmiştir. Bu konseptlerin Soğuk Savaş Dönemi'nde kabul edilmiş olan ilk dördünün hepsi gizliyken, Soğuk Savaş sonrasında ise konseptler kamuya açık üretilmiştir (Canbaz, 2023, s. 32). Sovyetler Birliği'nin büyük bir hızla yayılmaya devam etmesi ve siyasi baskısı; Batı'nın ortak savunmayı öngören askeri bir yapılanmayı oluşturmasını da hızlandırmıştı (Peksarı, 2006, s. 16).

NATO, 20. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan çıkar çatışmalarının bir daha yaşanmaması adına askeri kuvvetlerinin sayısını, Avrupa Konvensiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması ile birlikte, zaman içinde azaltmıştır. Bununla birlikte,

nükleer savaşları önlemek için START Anlaşmalarına bazı ülkeleri dahil ederek nükleersizleştirme politikası izlemiştir. Ukrayna ile de bu yönde ilişkiler sağlanmıştır (Sekmen, 2022, s. 79).

NATO, Ukrayna ile ilişkilerini farklı açıdan değerlendirmiştir. Ukrayna'yı Rusya ile Avrupa arasında tampon bölge olarak görmüştür. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla ABD menşeli şirketleri Ukrayna'ya göndermiştir. Bu firmalar Ukrayna'da halkın gıda, ilaç, giyim sektörlerine girerek Batı yanlısı bir tavır içerisinde olmuşlardır. Ülke içerisinde gazete ve medya aracılığıyla Batı yanlısı yayınlar yapılmıştır. NATO, Doğu'ya doğru genişleme stratejisinde, Rusya kontrolünde bir Ukrayna'ya fırsat verme taraftarı olmamıştır (Peksarı, 2006, s. 135). 1999 yılında Rusya'da Yeltsin'in iktidarı bırakması, Batı tarafından Ukrayna özelinde proaktif tutum sergilemek durumunda bırakmıştır. 2002 yılında, Kuçma'nın liderliğinde Ukrayna, "Ukrayna'nın NATO Stratejisi Hakkında Senedi" kabul etmiştir. Ukrayna bunu NATO'ya üyeliğin süreci olarak değerlendirilmiştir. Ukrayna ayrıca, 2003 yılında Irak'a harekat gerçekleştiren NATO'ya 1800 kişilik askeri birliği ile destek sağlamıştır. 2005 yılından sonra Ukrayna-NATO ilişkileri daha fazla hızlandırılmış, diyalog çerçevesinde ilerlemiştir (Çalışkan, 2022, s. 43).

Nisan 2008'de Bükreş'te yapılan, NATO-Rusya Zirvesi'nde Putin tarafından yapılan açıklamada NATO'nun Ukrayna politikası eleştirilmiştir. Putin konuşmasında, Ukrayna'da yaşayan 17 milyon Rus vatandaşı olduğunu belirtmiş ve Ukrayna'nın Batı'ya entegrasyon yapmasının doğru olmadığını söylemiştir. 2010 yılında NATO'nun Lizbon Zirvesi'nde Ukrayna konusu daha sıcak değerlendirilmiştir. Poroşenko döneminde Ukrayna, NATO ile ilişkileri geliştirmeyi amaçlamıştır. NATO, Ukrayna ile 2014 sonrasında birçok ortak projeye başlamıştır. 2015 sonrası Ukrayna'ya gönderilen heyet Ukrayna ordusunu güçlendirmeyi amaçlamıştır. 2013 yılı Ukrayna olaylarından sonra NATO, Ukrayna sınırında bulunan ülkelerde asker sayısını artırmış, Karadeniz'de keşif uçuşları gerçekleştirmiştir. NATO, Karadeniz bölgesinde ve Ukrayna'da etkinliğini arttırmaya devam etmektedir (Vialtseva, 2019, s. 112).

2.2.6. NATO'nun Rus-Ukrayna Savaşı Karşısında Tutumu

Savaş durumunun ortaya çıkmasıyla birlikte 25 Şubat 2022’de NATO üyelerinin gerçekleştirdiği toplantı sonrası, NATO daha önce 2008 ve 2014 krizlerine oranla daha güçlü adımlar atacağını ortaya koymuştur. Savunma planlarının aktifleştirilmesine ve NATO Mukabele Gücü kuvvetinin konuşlandırılmasına karar verilmiştir. Uluslararası finans sisteminde Rusya’nın ekonomik yaptırımlara maruz bırakılmasını, beraberinde ise Ukrayna’ya yönelik ticari ve askeri destekler uygulanmaya başlanmıştır (Canbaz, 2023, s. 109).

24 Mart 2022 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen NATO Olağanüstü Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesin de Müttefikler, “müttefik topraklarının her karışını savunma” kararlılığını açıklamış, önemli hava ve deniz mevcudiyetinin yanında Doğu Kanadına 40 bin askerin yerleştirildiğini ve çok uluslu muharip kuvvetlerin buraya gönderileceğini bildirmiştir. Bu kapsamda 2014’te Kırım’ın ilhakı sonrasında NATO Mukabele Kuvvetinin bir parçası olarak kurulan Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti (VJTF), İttifak tarihinde ilk kez aktif hale getirilmiştir. Hemen sonra NATO'nun Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti’nin önemli sayıda kara birliği, uçağı ve gemisi Romanya'ya konuşlandırılmıştır. Ayrıca Haziran ayında yapılan Madrid Zirvesi'nin ardından NATO'nun Karadeniz'e kadar olan sınırlarını korumak için Slovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'da dört adet ek çok uluslu muharebe grubu oluşturulmasına karar verilmiştir. Alınan önlemler ne kadar güçlü olursa olsun İttifak’ı doğrudan Rusya ile karşı karşıya getirecek adımlardan kaçınılmıştır (Bağbaşıoğlu, 2023, s. 666-667).

Rusya’nın Ukrayna harekatı ve saldırgan tutumu yeni bir Stratejik Konsept ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş’tan bu yana ilk kez bir devlet “doğrudan tehdit” olarak nitelendirilmiştir. Rusya’nın harekatı başlatmasıyla birlikte savaş Avrupa da hissedilmiş, uzun zamandır sıcak savaş ortamından uzak olan Batı, savaş ile birlikte ittifakı canlanmış ve ABD'ye olan stratejik bağımlılıkları derinleşmiştir.

Ukrayna’nın savaş halinden dolayı NATO üyeliği olanaksız hale gelirken Rusya, kendisine karşı oluşturulan politikaları tehdit olarak algıladığını ve bunun değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

2024 yılı itibariyle verilen milyarlarca dolarlık birçok farklı desteğe rağmen NATO'nun desteklediği Ukrayna savaş alanında kazanım elde edememiş, bu yardımların getirdiği yük ise NATO Müttefikleri arasında olumsuz seslerin çıkmasına neden olmuştur. Stratejik Konsept'te ya da yetkililer tarafından sözlü olarak dile getirilmese de uzun vadede doğu kanadında kalıcı NATO üsleri kurulabileceği savunulmaya başlanmıştır (Canbaz, 2023, s. 113). 2024 yılı itibariyle Rusya'da gerçekleştirilen seçimlerde Vladimir Putin tekrar devlet başkanlığına seçilmiş ve Rusya, Ukrayna politikasında değişikliğe gitmemiştir.

2.2.7. Türkiye-Suriye Sınırı Güvenlik Politikası

Savaşın taraflarından biri olan Rusya'nın, komşumuz Suriye de garantör konumunda kuvvet bulundurması, Türkiye'nin gerçekleştireceği hareketlarda daha stratejik müdahaleleri de beraberinde getirmiştir (Soykan, 2023, s. 57).

2.2.7.1. Türkiye'de sınır güvenliği uygulamaları

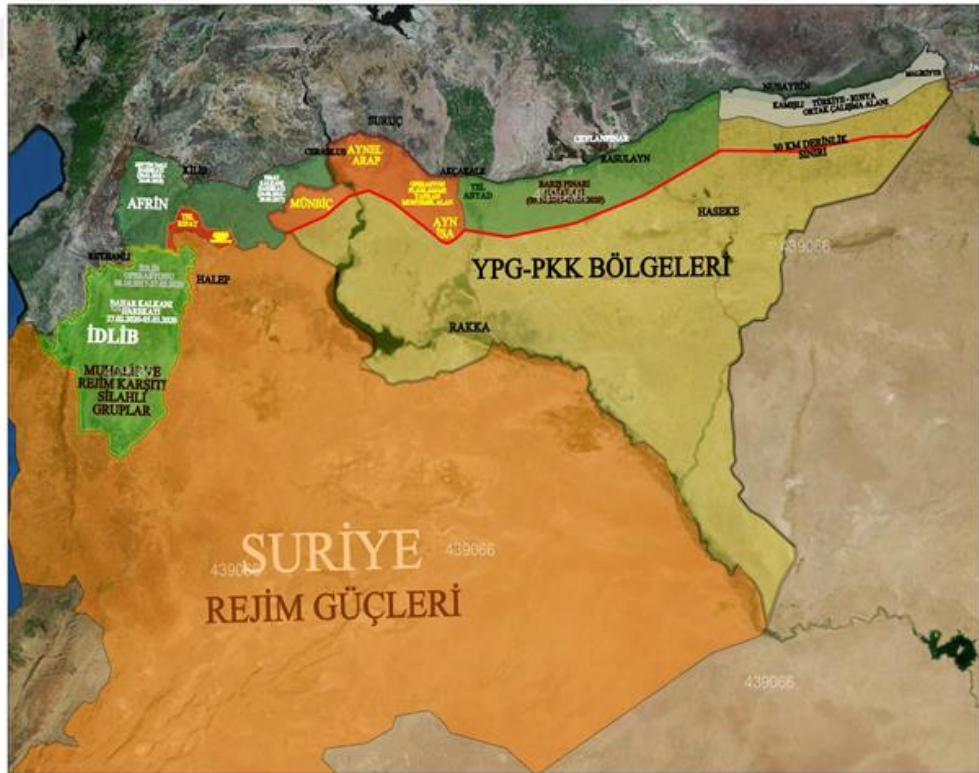
Türkiye'nin Suriye sınır güvenliğini değerlendirmeden önce bu politikaların oluşum evrelerinden söz edilebilir. Türkiye'de sınır güvenliği kavramı, devlet tarihi boyunca askeri açıdan ele alınmış ve toprak bütünlüğü esas kabul edilmiştir (Soykan, 2023, s. 64). Ancak günümüzde yaşananlara baktığımızda, sınır ötesinde bulunan terör örgütü yapılanmalarının sınıra yakın yerleşim yerleri ve kamu personellerine karşı terör nitelikli eylemler yaptığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda sınıf güvenliği kavramı evrimleşmiş, güvenli alanın sağlanması amaçlanmıştır. Bu Türkiye'yi sınır güvenliği bağlamında yeni bir politikaya yöneltmiştir.

2.2.7.2. Türkiye-Suriye sınırı

Türkiye-Suriye arasında Arap Baharına kadar ikili ilişkiler küçük sorunlar haricinde kararlı bir şekilde sürdürülmüştür. Ancak Arap Baharı ile ortaya çıkan karışıklıklar Türkiye-Suriye sınırında önemli güvenlik sorunları oluşturmuştur. Türkiye'nin sınır ötesinde yaşanan iç karışıklıklarla birlikte ortaya çıkan oluşumlar diğer ülkeler tarafından desteklenmiş, Suriye sahasında adeta bir Vekalet Savaşları olarak tanımlanan çatışmalara konu olmuştur. Yaşanan bu çatışmalar, bölgede hayatını devam ettiren yerel halkın göç etmesine ve birçok insanın da hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Demir, 2018, s. 65).

Rusya ve beraberinde İran tarafından desteklenen rejim ordusu, ABD ve müttefikleri tarafından desteklenen PYD oluşumları bölgede istikrarsızlığa neden olmuş, Suriye sınırını güvensiz hale getirmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu askeri teknolojik ürünler ve insansız hava araçları sınır güvenliğini güçlendiren etkili unsurlardır. Türkiye'nin askeri güvenlik alanında yapmış olduğu yatırımlar yalnızca ülkenin güvenliğini arttırmakla kalmamış aynı zamanda büyük bir ihracat kalemi haline de gelmiştir. Türkiye, savunma sanayide yerli ve milli hamleler ile önemli bir güvenlik yaklaşımı oluşturmuştur (Dünya Gazetesi, 8 Ocak 2023).

Terörizm, Türkiye sınır güvenliği politikalarında birincil öneme sahiptir. Bu nedenle sınır hatlarında etkin fiziksel önlemler alındığı görülür. İnsansız Hava Araçları (İHA-SİHA), gözetleme kuleleri, ASELSAN'ın kendi bünyesinde geliştirdiği termal kameralar sınır duvarları güvenliğinin sağlanmasındaki önemli araçlardır. Yaklaşık kırk yıldır terörle mücadele eden Türkiye, Güneydoğu ve Doğu sınırlarında teröristlerle vermiş olduğu mücadeleler sebebiyle sınır güvenliği uygulamaları da askeri güvenliğin güçlendirilmesine yönelik olmuştur (Uyarer, 2017, s. 84-85).

Şekil 2.1. Rusya'nın kuvvetlerini çekmesiyle Türkiye'nin Güvenli Bölge adı altında tampon bölge oluşturmak için yapacağı operasyon alanı.

Türkiye, içte ve dışta birçok terör örgütüyle yıllardır mücadele vermektedir. Bu terör örgütleri FETÖ, PKK, DEAŞ, DHKP-C, El Kaide, ASALA gibi çeşitli terör örgütleridir. Bu terör örgütleri ülke topraklarını bölmek, kargaşa çıkarmak gibi birçok faaliyette bulunmuşlardır. Türkiye'nin zararına olan bu terör grupları terörist yetiştirmek için eğitimler düzenlemekte, bu konuda çeşitli karargahlar kurmakta, parasal kaynak bulmakta ve basın yayın kollarıyla propaganda yapmaktadırlar. Bu örgütlere liderlik edenler, terör faaliyetlerinde bulunanlar yurt dışında özgürce yaşayabilmektedirler. Bütün bunlara bakacak olursak Türkiye dış ülkelerin ülkemiz içerisindeki terör faaliyetlerine karşı hassasiyetini korumak ve bu konuda daha fazla önlem almak mecburiyetini hissetmiştir (Demir, 2018, s. 127).

Türkiye, terörle ilgili faaliyetlerde sınır güvenliği için operasyonlar başlatmış; Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harekâtı, Barış Pınarı Harekâtı ve Bahar Kalkanı Harekâtı gibi Operasyonlar ile bölgede istikrarlı bir sınır güvenliği istediğini ve sahip olduğu askeri teknoloji ürünlerinin başarısını çatışma sahasında kanıtlamıştır (Demir, 2018, s. 128).

Türkiye'nin bir dönem uyguladığı Açık Kapı Politikası, dönemsel olarak sorunlar doğurmuştur. Ayrıca Türkiye için, uzun bir sınıra sahip olduğu Suriye'de merkezi otoritenin olmaması tehditler barındırmaktadır. Terör örgütü oluşumlarının, vekalet savaşlarının parçası olması sorunlara neden olmaktadır (Soykan, 2023, s. 40).

2.2.8. Rusya'nın Suriye İç Savaşına Katılımı

2011 itibariyle başlayan Arap Baharı süreciyle birlikte karışıklıklar ortaya çıkmış, Suriye içerisinde halk isyan etmiş, Beşar Esat halka karşı baskıcı bir tutum sergileyince İç Savaş patlak vermiştir (Gökçe, 2021, s. 26).

2015 Ekim ayında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, resmi davetiyle Rusya krize resmi olarak katılmıştır. Rusya'nın, krize müdahil taraf olmasının asıl sebebi Ortadoğu'daki tek askeri varlığının Suriye'de olmasıdır. Rusya, Esad yönetimine destek verip muhalif gruplara, operasyonlara eşlik etmiştir. BMGK Suriye içerisinde yaşanan olaylara askeri müdahale göstermek istemiş, Rusya buna karşı çıkmıştır. Suriyeli muhalif gruplara hava harekâtı gerçekleştirmiş ve ortak operasyonlara katılmıştır. Suriye'de varlığını arttırmaya çalışan DAESH

grupların etkisinin azaltılmasında büyük rol oynamıştır. Suriye Krizi, iki büyük gücü tekrar karşı karşıya getirmiştir. Amerika ve Rusya, Suriye için çatışmışlardır (Babahanoğlu, 2024, s. 414).

2016'da kabul edilen Dış Politika Konseptinde, NATO genişlemesine ve Rusya sınırlarına yakın bölgelerde askeri tatbikatlarına olumsuz tavır belirtilmiştir. Rusya'nın, Putin'in devlet başkanlığı döneminde tekrar uluslararası süper güç durumuna geldiğini söyleyebiliriz. Rusya'nın 2008 Gürcistan, 2014 Ukrayna, 2015 Suriye ve 2022 Ukrayna müdahaleleri pasif durumu terk ettiklerinin göstergesi olarak ifade edilmektedir (Taşkiran, 2019, s. 27).

2.2.9. Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Diplomatik Hamleleri

Türkiye-Rusya ve Türkiye-Ukrayna işbirliği aktif denge modeli üzerinde ilerlemektedir. Bu en büyük bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi, Karadeniz bölgesinin güvenlik ve istikrarını sağlayabilmesinde yatmaktadır (Akgül, 2023, s. 53).

Ukrayna toprakları, Rusya için Avrupa kapılarından biridir ve sınır güvenliği açısından Rusya'nın vazgeçilmezi olmuştur. 24 Şubat 2022'de Rusya, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ilk savaş ihtimali olan Ukrayna hareketini başlatmıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, gerçekleştirilen bu işgali askeri hareket olarak açıklamıştır. Putin'in açıklamaları sonrası Ukrayna'nın başkentinde çeşitli patlamalar yaşanmıştır. Putin, açıklamalarında “Rusya kendini güvende hissedemez, modern Ukrayna topraklarından gelen sürekli tehdit altında gelişemez ve var olamaz” vurgusu yapmıştır (Akgül, 2023, s. 64).

Ukrayna Dışişleri Bakanı, Rusya'nın Ukrayna topraklarına işgal başlattığını açıklamış, bunun dünya barışı için bir tehdit olduğunu, Ukrayna'nın Rusya ile mücadele edeceğini, Rusya'nın bu saldırısının dünya tarafından sonlandırılabilceğini dile getirmiştir. İki ülke arasındaki gerilimin tırmandığı günlerde, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği yönde tutumu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, aktif denge politikası yürütmüştür. Türkiye Ukrayna'nın işgaline karşı olduğunu, bu konuda Ukrayna'yla beraber olduğunu, Kırım konusunda Rusya saldırısını reddettiğini de açıklamıştır (Samedov, 2022, s. 117).

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna harekatı sonrasında başta ABD olmak üzere batılı ülkeler çok sayıda Rus şirkete, yatırım uygulamaya başlamıştır. Türkiye bu yaptırımlardan uzak durmuş, Ukrayna ve Rusya ile ilişkilerini dengeleyerek “aktif tarafsızlık” politikası uygulamayı tercih etmiştir. Türkiye'nin tarafsız diplomasisi ABD'deki siyasi çevrelerde rahatsızlık oluşturmuştur.

Yaşanan ve yaşanması öngörülen krizlerin giderilmesi için Türkiye büyük çaba sarf etmiştir. NATO üyesi olarak Türkiye iki tarafında anlaşmalara varması için kilit rolü üstlenmiştir. Avrupa tarafından da desteği alan Türkiye hem enerji ihtiyacının hem de tahıl ihracatının devamlılığı için arabulucu ülke konumuna gelmiştir (Önder, 2022, s. 44).

Batılı ülkelerinin yaptırımlarına rağmen, Türkiye'nin yürüttüğü tarafsız diplomasi Ukrayna ve Rusya için bir nevi iletişim köprüsü olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan iki ülke liderleriyle farklı zamanlarda görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ukrayna Lideri Zelenski ve Rusya Lideri Putin de buna istinaden Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın aracılığına birçok kez teşekkürlerini sunmuştur. Türkiye, bu tutumuyla savaşın en önemli diplomatik girişimlerine aracı olmuştur (Öğün, 2023, s. 84).

2.2.10. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Türkiye'nin Rolü

2020 yılının son çeyreğinde Ukrayna, Rusya ile yaşanan problemleri ortadan kaldırmak adına girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'yi yenedünya düzeninde müttefik olarak konumlandırmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye'nin sınır ötesinde etkinliğinin artması sonucu gerçekleşmiştir. II. Karabağ Savaşı esnasında Türkiye'nin dost ülke olarak adlandırdığı Azerbaycan'a verdiği destekler, süre gelen çatışmaların sona ermesine fayda sağlamıştır (Akgül, 2023, s. 61).

Ukrayna, Türkiye'nin caydırıcılığının, Rusya ile yaşamış olduğu sorunlarda önemli bir koz olarak görmüştür. Bu sebeple Türkiye ile Ukrayna arasında farklı zamanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Ukrayna'ya verdiği desteklerin dışında Rusya ile net bir çatışmaya girmemektedir. Bunun en büyük sebebi ise Türkiye'nin denge politikası benimsemesidir (Öğün, 2023, s. 65).

Türkiye ve Rusya, Ukrayna özelinde yaşanan gelişmeler neticesinde birçok fikir ayrılığı içerisinde. Rusya'nın Türkiye'nin sınır ötesi Suriye de gerçekleştirdiği hareketlerde karşı pozisyon içerisinde olması, Türkiye'nin Ukrayna'daki müdahalede Rusya karşıtı tavrını etkilemiştir. Ukrayna ile gerçekleştirilen askeri işbirliği anlaşmasıyla Türkiye, bu tutumunu göstermiştir. Bununla birlikte Türk milli şirketleriyle Ukrayna arasında korvet ve insansız hava aracı üretimi konusunda anlaşmalar yapılmıştır. Türkiye, denge politikası tutumunu sürdürmekte, ekonomik ve global çıkarları için çalışmaktadır. Rusya ile karşılıklı olarak geline sınır ötesi faaliyetlerde denge tutumu oldukça önemlidir (Akgül, 2023, s. 51).

Bir NATO müttefiki olan Türkiye, Rusya'nın Ukrayna hareketini desteklememekte, bununla birlikte diğer büyük güç olan ABD'nin NATO üzerinden bölgedeki etkinliğini arttırmasına karşı durmaktadır. Rus-Ukrayna krizinde arabuluculuk rolü içerisinde olan Türkiye, iki ülke arasındaki krizin diyalog yoluyla çözüme kavuşmasını istemektedir. Türkiye, Karadeniz bölgesinde askeri dengeyi koruyarak ülkelerin işbirliği yapmasını ve Montrö Sözleşmesi'nin uygulanmasını desteklemekte, diyalog yolunu açık tutmakta, istikrarı sağlamayı hedeflemekte ve böylece kendinden krizleri çözen bir ülke konumuna gelmeyi amaçlamaktadır (Samedov, 2021, s. 119).

2.3. Ukrayna Krizinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi

24 Şubat 2022 tarihinde dünya gündeminde yer bulan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, küresel krizlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savaş durumundaki iki ülke ile ilişkileri yakın olan Türkiye, denge politikası uygulamış ve diplomasi çalışmalarının içerisinde olmuştur (Öğün, 2023, s. 75).

2.3.1. Tahıl Koridoru ve Gıda Güvenliği

2.3.1.1. Gıda güvenliği

Rusya ve Ukrayna, tahıl üretimi konusunda dünya genelinde önemli bir paya sahiptir. Her iki ülke, bu üretim alanında öne çıkmaktadır. Tahıl ihracatı, Rusya ve Ukrayna'ya ekonomik açıdan önemli gelir kaynağı sağlamaktadır. Rusya, Ukrayna işgali sonrası limanlardan tahıl gemilerinin ayrılmasını izin vermemiş ve bunun neticesinde dünya genelinde gıda krizi durumu yaratmıştır.

Gıda krizi, gelişmiş ülkelerin yanı sıra özellikle açlıkla mücadele eden ülkeler için hayati öneme sahip olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Tahıl Koridoru diplomasisi, hem kendi gıda güvenliğini sağlamak hem de bölgesel ve küresel düzeyde gıda güvenliğine katkıda bulunmak için önemli bir adım olmuştur (Akgül, 2023, s. 66).

Gıda güvenliği, bir ülkenin her bir ferdinin sürekli olarak erişebileceği, yeterli miktarda ve sağlıklı gıdaya sahip olma durumudur. Tarımsal üretimdeki dalgalanmalar, iklim değişikliği, ekonomik faktörler, politik çatışmalar ve diğer faktörler gıda güvenliği üzerinde etkili olabilir. Ukrayna'nın işgaliyle başlayan gıda güvenliği sorunu ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan bu en büyük savaş nedeniyle tehlike altına girmiştir. Politik çatışmalar tarımsal üretimde dalgalanmalara neden olmuştur. Türkiye, stratejik konumu gereği bir köprü görevi görmüştür. Böylece gıda güvenliğinin önemli bir aktörü olmuştur (Öğün, 2023, s. 23).

Rusya'nın tahıl nedeniyle elinde tuttuğu güç, savaş sırasında Tahıl Koridoru Diplomasisinin önemini artıran bir faktör olmuştur. Zira Rusya'nın gıda alanındaki politikalarından biri Rus gıda ihracatını mümkün olduğunca artırmak ve böylece Rusya'yı küresel gıda ticaretinde önemli bir aktör haline getirmek olmuştur. Bu nedenle gıda güvenliği ve gıda egemenliği, Rus politikacıların vatansever gözünde neredeyse eş anlamlıdır (Ersoy, 2023, s. 247).

2.3.1.2. Tahıl koridoru anlaşması

Rusya'nın Ukrayna hareketiyle tüm dünya yeni bir güvenlik kriziyle karşılaşmıştır. Bu savaşın başlamasıyla birlikte Avrupa, 2. Dünya savaşından sonra ilk kez "Savaş" ile yakın olmuştur. Savaş öncesi tüm dünyayı etkisi altına alan salgından dolayı ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Küresel ekonomi sahnesine büyük darbe vuran salgının etkileri atlatılmadan, ortaya yeni bir krizin çıkması küresel ekonomiye önemli bir engel çıkarmıştır. Artan fiyatlar gıda sektöründe baş gösterirken, ülkelerin alım gücünü düşürmüştür. Dünya gıda sektörünü kontrol altına almaya çalışırken ortaya çıkan savaş bu sorunların iyice büyümesine sebep olmuştur. Tahıl üreticisi olarak dünyada büyük bir öneme sahip olan Ukrayna ve Rusya savaşa girerek yeni bir krizde başlamasına sebep olmuştur (Yenginar, 2022, s. 103).

Dünya buğday ihracatında Ukrayna ilk on sıra içerisinde yer almaktadır. Bu oranlarla Ukrayna tahıl ihracatının %95'lik kısmını Karadeniz üzerinden gerçekleştirmektedir (Acer, 2022, s. 1-2).

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna harekatı başlamıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, hem Ukrayna lideri ile hem de Rusya lideri ile ilişkiler kurmuş, görüşmeler gerçekleştirmiş, aktif denge politikası uygulamıştır. Türkiye'nin, Rusya ve Ukrayna savaşının başladığı günden itibaren yürüttüğü denge diplomasisi, savaş yüzünden ortaya çıkan krizlere çözüm odaklı neticeler kazandırmıştır. Bu diplomasinin getirdiği çözümlerin başında Tahıl Koridoru Anlaşması olmuştur. Anlaşma sayesinde iki ülke arasında çıkan kriz nedeniyle Rusya ve Ukrayna'dan ihraç edilmeyen milyonlarca ton tahıl, talebin olduğu ülkelere gönderilmiştir.

Şekil 2.2. Tahıl Koridorunun Limanları ve Güzergâhı.

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bu savaş sürecinde Ukrayna topraklarının korunmasına yönelik, bu konudaki saldırıların engellenmesi adına faaliyetlerde bulunmuş, bu problemin çözümü için devletlerarası siyasette her türlü çabayı göstermiştir. Erdoğan, her fırsatta “Hep birlikte barışın yolunu açalım” çağrısını yinelemiştir (NTV, 2024).

13 Temmuz'da İstanbul'da Tahıl Koridoru adına ilk temas gerçekleşmiştir ve bir toplantı yapılmıştır. Yoğun uğraşlar neticesinde Rusya, Ukrayna, BM ve

Türkiye 22 Temmuz 2022’te tahıl koridoru anlaşmasına imza atmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022, s. 153-157). Ağustos ayına gelindiğinde Tahıl Koridoru’ndan Ukrayna’ya ait bir yük gemisi geçirilmiştir. Zorlu görüşmeler sonucunda Ukrayna kendine ait olan limanlar üzerinden tahıl ihracatını yapmaya başlamıştır (Başaran, 2022).

Süreç içerisinde yürütülen diplomasiin etkisi, Tahıl Koridoru Anlaşması’nın uzatılmasında da büyük rol oynamıştır. Limanlardan ayrılan tahılın çoğunun Batı ülkelerine gittiğini söyleyen Putin, Tahıl Koridoru Anlaşması’nın biteceğine işaret etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan temaları sürmüştür ve koridorun süresinin güncellenerek yeniden uzamasını sağlamıştır.

2.3.2. Türkiye-Rusya İlişkileri

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte 1990’lı yıllarda, Soğuk Savaşın getirdiği Türk-Rus gerginliği sertliğini geride bırakmış, ilişkiler daha ılımlı olmaya başlamıştır. Rusya, yaşadığı iç sorunlara yoğunlaşmıştır. Dağılan Sovyet Cumhuriyetleri, Türk-Rus politik ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Kafkasya, bu dönemde Türkiye için daha önemli bir alan haline gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan ticari ilişkilerde Türkiye, Rusya’nın önemli ticari merkezi olmuştur. Bu süreçte gerçekleştirilen ve Karadeniz içerisine döşenen Mavi Akım Projesi bu ticaret hacminin artmasında önemli bir etken olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu dünyada daha ön plana çıkan, “vekalet kuvvet” stratejisi hız kazanmıştır. Ülkeler birebir sıcak temastan kaçınmakta fakat faaliyetlerini destekleyen yardım ve girişimlerde bulunmaktadır. Bunun bir örneği olarak bu süreçte vekalet tutumları gözlemlenmiş, Türkiye’nin Çeçenistan konusundaki duruşundan rahatsız olan Rusya, ülke içerisinde sorunlara neden olan Kürtlerle ilgili konuları kullanmıştır. 1995 yılında Rusya’da Kürtlerle ilgili faaliyetlerin gerçekleştirileceği bir konut açılmıştır (Tellal, 2009, s. 545-546). Türkiye’nin terör meselesi konusunda büyük problem gördüğü iç sorun olan Kürt meselesinde Rusların sergiledikleri bu tutum, Türk-Rus ilişkilerinin gerilmesine ve zarar görmesine neden olmuştur.

Türk-Rus ilişkileri ekonomik anlamda birbirini tamamlayıcı özelliktedir. Bu ticaret hacminin büyük çoğunluğunu enerji ithalatı oluşturmaktadır. Türkiye-

Rusya enerji ilişkileri, 1984'te imzalanan doğalgaz anlaşmasıyla başlamıştır ve enerji işbirliği 1997'de gerçekleştirilen Mavi Akım anlaşmasıyla güçlenmiştir. Bu anlaşmalarla Türkiye, Rusya'nın en büyük ortaklarından biri haline gelmiş, var olan enerji işbirliği artmıştır. Bülent Ecevit 1990'da Rusya'yı ziyaret etmiş, Çeçenistan sorununun Rusya iç problemi olduğu vurgusu yapılmıştır. Böylece siyasi ikili ilişkilerdeki mevcut gerilimin azalması amaçlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin neticesinde Abdullah Öcalan'ın Rusya'dan istediği bütün istekleri geri çevrilmiş, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler düzelmiştir. Türkiye, bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin siyaset dünyasında varlığına katkıda bulunmak ve ekonomik adaptasyonlarını sağlamak maksadıyla önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bağlamda ilgili ülkelere milyonlarca dolarlık eğitim, altyapı ve personel açıklarında destek olmuştur (Öğün, 2023, s. 57). 1997'de gerçekleşen Rusya ile Kıbrıs Rum kesimi arasındaki anlaşma Türkler tarafından kaygı yaratmıştır. 2000'de Rusya Devlet başkanı değişmiş, Putin başa geçmiş fakat bu durum devletin asıl politikalarını değiştirmemiştir. Putin'in liderlik döneminde etnik çatışmalar azalmış ve Rusya, ekonomik gücünü kullanarak çevre ülkelere karşı etkisini sürdürmeye çalışmıştır (Minisker, 2019, s. 26).

AK Parti Hükümeti'nin 2002'de göreve gelmesiyle Türkiye, yeni bir dış politika benimsenmiştir. Türk-Rus ilişkilerinin gidişatı 2002 sonrasında iki ülkenin amaçları yönünde evrilmeye başlamıştır. Mavi Akım Projesi ve Rusya'dan elektrik alımı gibi konularda gelişme sağlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Rusya ve Türkiye Genelkurmay Başkanları arasında gerçekleşen görüşmeler sonucunda imzalanan "Askerî Alanda İşbirliğine İlişkin Çerçeve ve Askerî Personel Eğitim İşbirliği Anlaşması", bu iki ülkenin arasındaki askeri alanda imzalanan en önemli belge olarak kabul edilmektedir (Çulha 2016, s. 289). AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, seçim süreçlerinden sonra belirlenen yeni yol haritasında Rusya ile ilişkileri geliştirmiş, 2002 tarihinde Rusya'ya bir ziyarette bulunmuş ve Putin ile bir görüşme yapmıştır. 4 Haziran 2003 tarihinde, Rusya ve Türkiye Dışişleri Bakanları Moskova'da bir araya gelmiştir. Türk-Rus işbirliği kararı alınmış, uluslararası terörizmle mücadelede konusunda ortak girişimlerde bulunma hususunda anlaşmaya varılmıştır (Öğün, 2023, s. 43).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2005 yılında Rusya'ya gerçekleştirdiği ziyaret de oldukça önemlidir. Gerçekleştirilen ziyaret kapsamında, iki ülkenin dostluğunu sağlamlaştırmayı, birçok alanda ortaklığın yoğunlaştırmasıyla ilgili birlikte açıklamaları kapsayan bir dizi anlaşma imzalanmıştır (Çulha, 2016, s. 291-292). Gerçekleştirilen anlaşmalarla birlikte iki ülke arasındaki ortaklık ve dostluğun derinleşmesi amaçlanmıştır. Savunma, askeri ve ekonomi gibi birçok alanda işbirliği geliştirilmiştir.

Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a müdahalesi yeni bir siyasi bir kriz başlatmıştır. Türkiye'nin bu süreçte Batı ülkeleriyle ortak bir siyasi tavır benimsemiş olması, Rusya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Gerçekleşen bu durum iki ülke arasında gerginliklere yol açılmasına neden olmuştur. 2009 yılındaki görüşmelerle birlikte Türkiye ve Rusya arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulması amaçlanmıştır. Bu dönemde iki ülke arasında ilk ziyaret Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Rusya Federasyonu Başbakanı Putin'in 2009 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret, genel olarak ekonomik ilişkilerin ileri seviyeye taşınması amacıyla gerçekleşmiştir. Ziyaret sırasında, Türkiye'de planlanan Nükleer Santral Projesi başta olmak üzere, inşaat ve enerji sektörlerinde çeşitli protokoller imzalanmıştır. Ayrıca, Türk şirketleri ile Rus şirketleri arasında birçok birliktelik kurulup sözleşmelerin imzalandığı 12 anlaşma yapılmıştır. Bu Türk şirketlerini; Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. TETAŞ, Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. TUPRAŞ, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı TPAO gibi çeşitli önemli Türk şirketleri oluşturmaktadır (Çelikpala, 2013, s. 540).

Türk hava kuvvetlerine ait bir F-16 savaş uçağı tarafından 2015 yılında, Türk hava sahasına izinsiz girmesi nedeniyle Rusya'nın SU-24 savaş uçağı düşürülmüş, Rusya ile sorunlar tekrar başlamıştır. Adana İncirlik Hava Üssü'nden kalkan ve devriye görevi ifa eden Türk F-16 uçağı, Suriye sınırları yakınlarında hava sahasını ihlal eden Rus SU-24 uçağına defaatle uyarılar yaptıktan sonra ihlallerin devam etmesi üzerine müdahale gerçekleştirilmiştir. Rus uçağı düşürülmüş ve iki Rus pilot hayatını kaybetmiştir. Bu durum iki ülke arasında son derece büyük diplomatik krizlere neden olmuştur. Rusya, bu durum karşısında Türkiye'ye karşı büyük ekonomik yaptırımlar uygulamış, turistik faaliyetlerini ve

ticari ilişkilerini durdurduğunu açıklamıştır. 2016 yılında Türkiye ve Rusya arasında müzakereler artmış, diplomatik girişimler sonuç vermiş ve ilişkilerin normalleşmesi için adımlar atılmıştır. İki ülke liderlerinin karşılıklı ziyaretlerde bulunmaları ortamı yumuşatmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden düzelmiştir (Öğün, 2023, s. 61).

Türkiye, bir NATO ülkesi olmasına rağmen geliştirilen ilişkiler neticesinde 2017’de Rusya’dan Türk hava savunması için hava savunma sistemi tedarik etmiş ve böylece önemli bir adım atmıştır. 2020 yılında ise Suriye’nin İdlib bölgesinde görev yapan Türk askerlerinin hedef alınması iki ülke arasında tekrar gerginlik yaratmış; ancak gerçekleştirilen diplomatik görüşmelerle sorunların çözümü için girişimlerde bulunulmuştur. Bu olaylar silsilesi, Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin karmaşık ve dinamik gücünü yansıtmaktadır (Kap, 2023, s. 79).

2.3.3. Türkiye-Ukrayna İlişkileri

SSCB’nin dağılmasının ardından Aralık 1991’de Türkiye, Ukrayna’nın bağımsızlığını resmen tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. Ukrayna’nın Kiev kentinde büyükelçilik açarak diplomatik ilişkiler sağlamıştır. Bu girişim sonrası Ukrayna da Türkiye ile yakın ilişkiler kurmak ve diplomatik temellerini sağlamlaştırmak adına Ankara’da bir büyükelçilik açmıştır.

Ukrayna, stratejik konumu gereği Doğu Avrupa’nın önemli bir ülkesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye, Ukrayna ile ilişkilerine büyük önem vererek ticari ve diplomasi alanını geliştirmeye odaklanmıştır. İki ülke başbakanları arasında 2004’te imzalanan “Geliştirilmiş İşbirliği Ortak Eylem Planı”; Karadeniz Bölgesi’nde terörizm ve organize suçlarla mücadele, barış ve güvenliğin sağlanması, ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi, Avrupa-Atlantik bütünleşmesi, beşeri ilişkilerin geliştirilmesi, bilim ve teknoloji alanlarında işbirliği, enerji, çevre ve denizcilik konularında işbirliği ve transit potansiyelinin iyileştirilmesini hedeflenmiştir. Ayrıca, 2007’de imzalanan “Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşması” ile Türkiye ve Ukrayna arasındaki savunma sanayii işbirliği güçlendirilmiştir. Türkiye ile Ukrayna arasında 2011’de bir anlaşma yapılmış ve iki ülke stratejik dostluk kurmuştur (Hoşab, 2022, s. 74).

2014'te Kırım Krizi'nin yaşanmasıyla birlikte Türkiye-Ukrayna ilişkileri zor bir süreçten geçmiştir. Türkiye'nin, Ukrayna'nın hakimiyetine yönelik bu saldırıyı desteklemediği ve süreç boyunca tutarlı politika izlediği görülmüştür. Kırım'ın ilhakını hukuka aykırı bulan Türkiye, Rusya'ya karşı yaptırımlarda bulunan Batı bloğuna eşlik etmemiştir. Bu yüzden Türkiye-Rusya ilişkilerinde ciddi bir sorun yaşanmamıştır. Suriye ile ilgili görüş ayrılıkları iki ülkenin ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. 2015 yılında yaşanan kriz nedeniyle iki ülke arasında ilişkiler olumsuz etkilenmiştir. Rus Su-24 uçağının Türkiye sınırlarını ihlal etmesi ve uyarılara rağmen ihlale devam etmesi üzerine angajman kuralları çerçevesinde düşürülmesi, büyük kriz olarak dünya siyaset arenasına yansımıştır (Öğün, 2023, s. 55).

Türkiye'nin Rusya ile yaşanan krizleri, Türk-Ukrayna ilişkilerinin gelişmesine öncülük etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ukrayna Krizi ile ilgili olarak Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ile gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında, Kırım'ın ilhakının hukuka aykırı olduğunu vurgulayarak, ilhakın "güçlüyüm, öyleyse haklıyım" mantığıyla eleştirilmesini dile getirmiştir (Milliyet, 2022). Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, Mart 2016'da TRT World kanalında yayınlanan bir söyleşide, Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin geçmişte bu seviyeye gelmediğini ve Türkiye ile stratejik ortak olduklarını ifade etmiştir (TRT Haber, 2022a)

Ukrayna eski Cumhurbaşkanı Poroşenko'nun 2016 yılındaki Türkiye ziyaretinde Stratejik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin Ukrayna toprak bütünlüğünü desteklediğini göstermektedir. Anlaşmanın hedefi, Ukrayna ordusunun operasyonel yeteneklerini geliştirmek içerikli işbirliğidir. Bu sayede Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkileri güçlendirmek hem de Ukrayna'nın 2020'de NATO üyeliğine hazır olması hedefi amaçlanmıştır. Türkiye, Ukrayna'ya mali yardım yapmak adına 2017-2021 yılları arasında 15 milyon dolarlık fon sağlamıştır. Fon kullanım yerleri olarak ise, Ukrayna ordusunun Türk eğitim merkezlerinde eğitilmesiyle Türk silahlarının alınması amaçlanmıştır (Öğün, 2023, s. 69).

21 Ekim 2020'de Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin İstanbul ziyareti sırasında Türkiye ve Ukrayna Savunma Bakanlıkları arasında Askeri Çerçeve

Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, askeri savunma alanında işbirliğini geliştirmek ve her iki ülkenin savunma kabiliyetlerini güçlendirmesi amacını taşımaktaydı (President of Ukraine, 2020). Ukrayna krizi sonrası yaşananlar endişeleri arttırmıştır. Kırım'ın ilhakıyla birlikte süreç birçok siyaset uzmanı tarafından yeni bir soğuk savaş başlangıcı olarak adlandırılmıştır. Türkiye yaşanacak yeni bir soğuk savaş süreci istenilmemektedir. Jeostratejik konumu gereği olası çatışmalardan en çok etkilenecek ülke Türkiye olacaktır. Türkiye'nin denge politikası, Türk ve Rus çatışmalarını önlemeye yardımcı olmuştur. Kırım'ın ilhakının ardından, Rusya'nın gerçekleştirdiği yeni hareketle birlikte Doğu Ukrayna'nın işgal edilmesi, iki ülke arasında krizler dönemini başlatmıştır. Türkiye bu süreçte, hem Rusya hem de Ukrayna ile siyasi ve ticari ilişkileri olması ve NATO'ya üye ülke olması sebebiyle önemli bir konumda bulunmaktadır (Öğün, 2023, s. 64).

2.3.4. Türkiye'nin Enerji Piyasasına Olan Etkileri

Dolar bazında Rusya, mineral yakıt konusunda Türkiye'nin ithalat yaptığı en önemli tedarikçilerden biridir. Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan kriz sonrası Batı ülkelerinin Rusya'ya karşı siyasi, ekonomik ve politik yaptırımlar sergilerken Türkiye bu yaptırımlara dahil olmamış, hem siyasî hem de ekonomik olarak bunalmasını öngörerek bu tavrı sergilememiştir.

Şekil 2.3. 2015-2022 Arası Türkiye'nin Rusya'dan İthal Ettiği Petrol Miktarı

Kaynak: Gümrük Müşavirliği, 2022

Rusya'nın yaptırımlara karşı tehditkar tutumları, BATI ülkelerini başta Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları YEKA olmak üzere başka enerji kaynaklarına geçmeye sevk edecektir. Türkiye jeopolitik konumu gereği, AB'ye yapılan enerji ithalatında Azerbaycan ve İran gazının payının artırılmasında rol oynamaktadır. Bu durum Türkiye'nin ekonomik gelirine önemli bir katkı sağlayacaktır. Yaşanan kriz nedeniyle petrol ve doğal gaz fiyatlarında küresel anlamda yaşanan artış Türkiye'de de meydana gelmiş, bu nedenle enflasyonist baskı artarak gıda fiyatlarında artış medyana gelmiştir (Kesgin, 2023, s. 68).

2.3.5. Savaş Öncesi Ve Sonrası Türkiye-Rusya Dış Ticaret Hacimlerinin Analizi

Türkiye ve Rusya ticari ilişkileri çok köklü bir tarihi geçmişe dayanmaktadır. İki ülkenin ticaret tarihi içerisinde birçok kriz yaşanmasına rağmen dış ticaretin devam ettiği görülmektedir. Türkiye'nin enerji ihtiyacının karşılanmasında Rusya ön aktör olmuş ve bu ticari ilişkilerin süreklilik devamının temel girdisi olmuştur (Akgül, 2023, s. 37).

Son yıllarda yaşanan Suriye iç savaşı, Kırım'ın ilhakı, Rus uçağının düşürülmesi ve Rusya-Ukrayna savaşının çıkması iki ülkenin diplomasi arenasında yaşadığı krizler olarak görülmektedir. Yaşanan olumsuz gelişmeler iki ülkenin dış ticaret hacimlerini etkilemiş, süreç içerisinde yürütülen ılımlı politikalar sayesinde iki ülkenin ticari faaliyetleri geliştirilmiştir. Türkiye ve Rusya arasındaki dış ticaret hacimleri, savaş öncesi ve savaş sonrası sürece göre gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin savaş öncesi Rusya'ya İhracatı (2021) (\$)	Türkiye'nin savaş sonrası Rusya'ya İhracatı (2022) (\$)	Değişim Yüzdesi
5.775.897.000	9.343.472.000	%61 (+)
Türkiye'nin savaş öncesi Rusya'dan İthalatı (2021) (\$)	Türkiye'nin savaş sonrası Rusya'dan İthalatı (2022) (\$)	*
28.959.030.000	58.853.499.000	%103 (+)
Türkiye'nin savaş öncesi Rusya ile dış ticaret dengesi (2021) (\$)	Türkiye'nin savaş sonrası Rusya ile dış ticaret dengesi (2022) (\$)	*
-23.183.133.000	-49.510.027.000	%113 (-)

Çizelge 2.1. Türkiye Rusya Dış Ticaret Dengesi (TÜİK, 2023)

Türkiye ile Rusya'nın dış ticaret hacmine bakıldığı zaman, ilgili savaş tarihlerinden önceki ticaret hacmi savaştan sonra yükselerek devam etmiştir. Özellikle Türkiye'nin ithalatında artış gözlemlenmektedir.

Aktif denge politikası izleyen Türkiye, savaşın taraftarları olan Rusya ve Ukrayna ile görüşmeler gerçekleştirerek savaşın sonlanması, barışın hakim olması için çaba göstermiştir. Bu girişimler aynı zamanda ticaretin devam edeceği göstermektedir. Savaş yalnızca ticaret hacimlerini etkilememiş, sınır güvenliği ve göçmen krizinin de karşımıza çıkarmaktadır. Türkiye-Ukrayna dış ticareti savaşın devam etmesinden dolayı etkilenmemekte ve gelişim göstermeye devam etmektedir (Öğün, 2023, s. 80).

Türkiye'nin yürütmüş olduğu denge politikası ve barış yanlısı izlenimi göstermesi, Rusya'nın ambargolara maruz kaldığı Avrupa ülkeleriyle olan ticaretini Türkiye'ye yöneltmesine sebep olmuştur (Öğün, 2023, s. 86).

2.3.5.1. Rusya-Ukrayna Savaşında Türkiye'nin Tarafsız Kalma Politikasının Türkiye-Ukrayna Dış Ticaretine Etkileri

Türkiye, Rusya-Ukrayna savaşının ardından aktif denge politikasını ve tarafsız stratejiyi benimsemiştir. Bu yaklaşım hem Rusya hem de Ukrayna tarafından güvenle karşılanmıştır. Türkiye bu politikasıyla dış ticari faaliyetlerini ilerletmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Ukrayna, Karadeniz'de yeni bir ticari pazar olarak konumlanmıştır. Türkiye Ukrayna'nın bu durumundan dolayı 1992 yılında "Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması" imzalamıştır. Bu anlaşma iki ülkenin dış ticari ilişkilerin temeli olarak görülmektedir (Öğün, 2023, s. 84).

Ukrayna ile ilk ticari antlaşmamızda 1994 yılında Türkiye ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması olarak başlamıştır. İki ülke arasındaki dış ticaretin gelişmesi için atılan en büyük adım ise 1996 yılında gerçekleşen Gümrük İşbirliği ve Karşılıklı İdari Yardım Antlaşması olmuştur (Tipayev, 2006, s. 3-5).

Türkiye'nin Karadeniz ticaretinde Rusya'dan sonra Ukrayna'nın geldiği anlaşılmıştır. Ukrayna'nın Türkiye ile dış ticaret yapmasının Ukrayna'ya sağlayacağı avantajlar şu şekildedir:

1. Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve bu güvence ile Ukrayna dış ticaretini Rusya'dan çekinmeden yapabilmektedir.

2. Karadeniz'de güçlü bir izlenim veren Türkiye ile yapacağı ılımlı politika ile dış ticaretinin gelişim göstermesi artacaktır.

3. Türkiye'nin boğazlardaki hâkimiyeti sayesinde Ukrayna Avrupa'ya açılmakta kolaylık sağlayacaktır.

4. Hazar denizinden transit geçişlerde Türkiye'nin köprü görevi görmesini sağlayacak ve dış ticaretini geliştirecektir.

5. Ukrayna'nın sanayi, teknik, ekonomik, tarım, alanlarındaki ürünlerinin üçüncü dünya ülkelerine ulaştırılmasında Türkiye'den destek alacaktır (Kuzma, 2018, s. 9).

Türkiye ve Ukrayna ticaret ilişkilerini geliştirmekle birlikte yeni yatırım alanlarına yönelmiş ve iki ülke arasında yeni şirket oluşumları gerçekleşmiştir. Türkiye ve Ukrayna arasındaki dış ticaret 1992 yılında başlamış, süre içerisinde denge politikaları sayesinde bu ticaret her geçen yıl yükselerek devam etmiştir. Ukrayna'nın Rusya'dan ayrıldıktan sonra ikili ekonomik işbirliğini olumlu etkilenmiştir.

YIL	İhracat (\$)	İhracat değişim %	İthalat (\$)	İthalat değişim %
1992	35.848.182	*	90.002.545	*
1995	198.534.245	%455 (+)	856.340.117	%851 (+)
2000	258.121.194	%30 (+)	981.559.775	%14 (+)
2005	821.033.657	%218 (+)	2.509.351.000	%99 (+)
2010	1.260.423.143	%53 (+)	3.832.744.000	%52 (+)
2011	1.729.760.289	%37 (+)	4.812.060.000	%25 (+)
2013	2.387.613.000	%38 (+)	4.607.646.000	%4 (-)
2014	1.855.867.000	%22 (-)	4.295.993.000	%6 (-)
2015	1.121.245.565	%39 (-)	3.448.171.000	%19 (-)
2020	2.090.410.000	%86 (+)	2.590.375.000	%24 (-)
2022	3.222.328.000	%54 (+)	4.451.867.000	%71 (+)
2023	1.499.625.000	%53 (-)	2.310.037.000	%48 (-)

Çizelge 2.2. Türkiye ve Ukrayna Arasındaki Dış Ticaret Hacmi (TÜİK, 2023)

2.3.5.2. Suriye İç Savaşının Türkiye-Rusya Arasındaki Ticarete Etkileri

Orta Doğu uzun yıllardır süregelen kaos ortamı içerisinde yaşamaktadır. Bu yaşanan kaosun temelinde ise var olan enerji kaynaklarının sömürülmek istenmesi vardır. Orta Doğu bölgesinin küresel güçler tarafından petrol

rezervlerinin sömürölmek istenmesi, sürekli güç dengeleri mücadelesinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu amaçlar beraberinde Suriye'nin iç savaşıa girmesine sebep olmuştur. Suriye krizinde birçok ölkö gibi Rusya'da payını almak istemiştir. Enerji ihracatçısı olan Rusya için, rakibi olan Arap coğrafyası büyük önem taşımaktadır. Bu coğrafya ABD ve Avrupa ölkelerinin sömürmelerine maruz kalmıştır (Öğün, 2023, s. 60).

Tüm dünya Orta Doğudan faydalanmak isterken Türkiye'nin Suriye'ye uygulamış olduğu politika tamamen sınır bölgesinin güvenliğı ve sivil halkın zarar görmemesi üzerine kuruludur. Yaşanan iç savaş hem Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit etmiş hem de yoğun şekilde mültecinin Türkiye'ye girmesine sebep olmuştur (Baharçicek ve Ağır, 2020, s. 4). Türkiye'nin Suriye problemiyle karşı karşıya kalması Rusya'nın Karadeniz'de önünü açmıştır. Rusya'nın Suriye iç savaşında taraf olmasının altındaki temel nedeninin Kırım müdahalesini siyaset arenasından unutturma çabası varsayılmaktadır.

Rusya ve Türkiye yaşanan bu olaylar neticesinde dış ticari ilişkilerini pasif bir boyuta çekmiştir. Suriye iç savaşı iki ölkö ticaretini asıl olarak etki etmemiş fakat 2015 yılında Rusya'nın Suriye topraklarında gerçekleştirdiğı hava harekatı ikili ilişkileri sekteye uğratmıştır. Aynı yıl içerisinde yaşanan, İncirlikten kalkan ve Suriye sınırında devriye görevi ifa eden Türkiye savaş uçaklarının birçok uyarısına rağmen sınır ihlali gerçekleştiren Rus uçağı SU- 24'ün düşürölmesi iki ölköyi kriz durumuna sokmuştur (Öğün, 2023, s. 61).

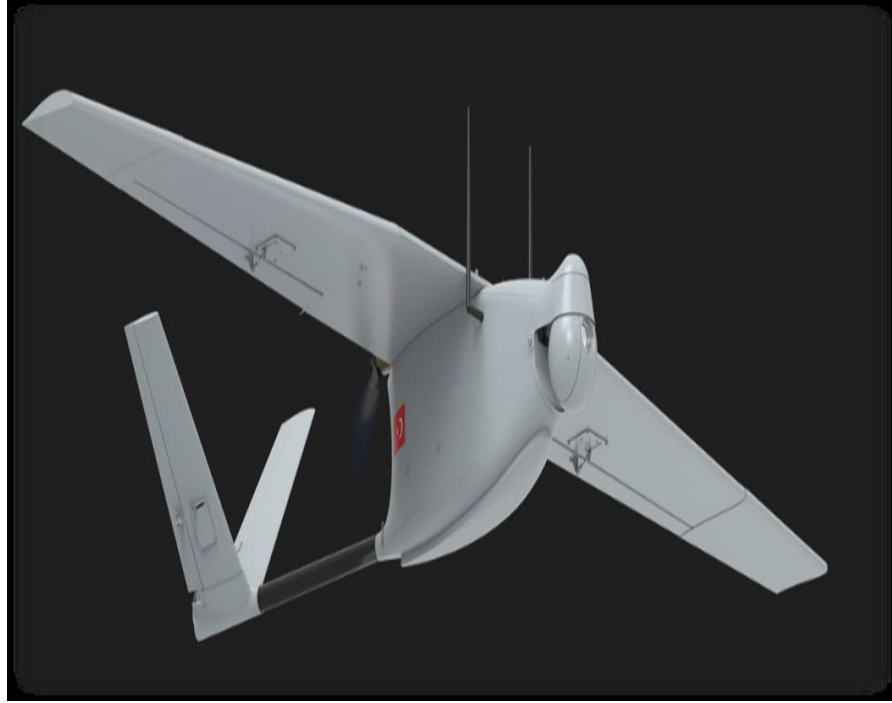
2.4. İnsansız Hava Araçları Diplomasisi

Teknolojinin evrilmesi hem günlük yaşamda hem de güvenlik alanında büyük avantajlar sağlamıştır. Ölkeler için mutlaka topraklarının güvenliğı çok önemlidir. Bu toprak ve sınır güvenliğini korumak maksadıyla önemli kaynaklar ayırmaktadır (Cerit, 2022, s. 147).

Milli güvenlik amacı ile diğör savuna alanına önem veren ölkelerde olduğu gibi Türkiye'de de İHA ve SİHA'lar kullanılmakta ve geliştirilmektedir. Bu teknolojik ürünlerin görevlerini yerine getirirken içerisinde pilotlar olmadığı için güvenlik ve risk anlamında karşı koyulamaz üstünlük sağlamaktadır. Özellikleri bakımından kamera teknik özellikleri olarak çok iyi olan, yüksek irtifada uçabilen, sessiz avantajlı ürünlerdir.

Türkiye kendi İHA'larını geliştirmede muazzam ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye kendine ait Anka, Şimşek gibi İHA'larını üretmiştir. 2007 yılında BAYKAR tarafından Bayraktar Mini İHA üretilmiştir. Aynı zamanda bu Türkiye'nin ihraç ettiği ilk İHA'dır. Ardından BAYKAR tarafından Malazgirt ve Bayraktar TB2, Bayraktar Akıncı, Bayraktar SİHA geliştirilmiştir. Bayraktar Akıncı ve Bayraktar Kızılelma İHA'larının üretimleri ise devam etmektedir (BAYKAR, 2023).

Zaman içerisinde üretilen araçların hacim olarak da büyüdükleri gözlemlenmiştir. BAYKAR tarafından üretilen insansız hava araçlarından bazıları aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.4. Bayraktar Mini İHA <http-9>

Haberleşme Menzili	15 Km.
Havada Kalış	60-80 Dk.
Uzunluk	1.2 Mt.
Kanat Açıklı	2 Mt.
Operasyonel İrtifa	2000 Feet
Faydalı Yük Kapasitesi	2 Eksen Gündüz/Gece Kamerası

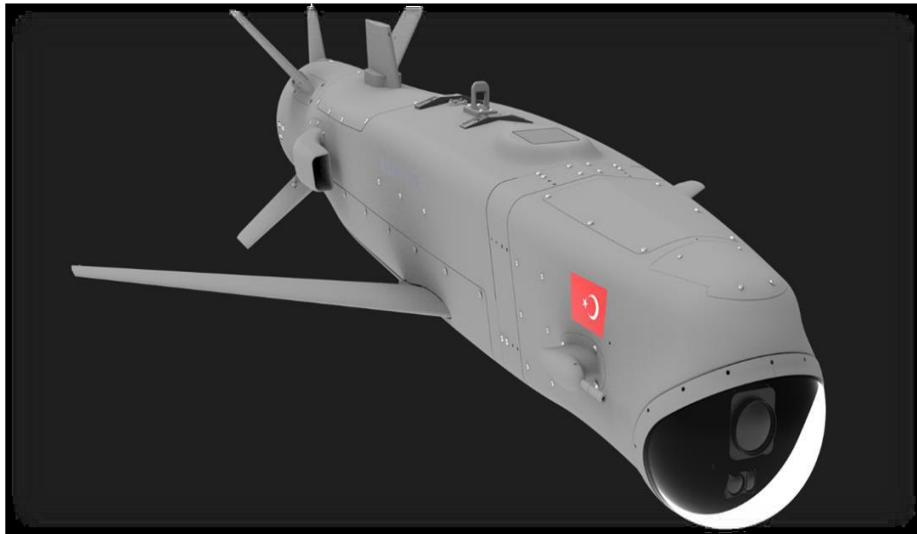
Çizelge 2.3. Bayraktar Mini İHA Teknik Özellikleri <http-9>

Şekil 2.5. Bayraktar DİHA <http-9>

Haberleşme Menzili	150 Km.
Havada Kalış	12 Saat
Uzunluk	1.5 Mt.
Kanat Açıklı	5 Mt.
Operasyonel İrtifa	9000 Feet
Faydalı Yük Kapasitesi	5 Kg.

Çizelge 2.4. Bayraktar DİHA Teknik Özellikleri <http-9>

Şekil 2.6. Bayraktar Kemankeş <http-9>

Haberleşme Menzili	50 Km.
Havada Kalış	1 Saat
Uzunluk	1.73 Mt.
Yükseklik	0,4 Mt.
Operasyonel İrtifa	18000 Feet
Faydalı Yük Kapasitesi	6 Kg.

Çizelge 2.5. Bayraktar Kemankeş Teknik Özellikleri <http-9>

Şekil 2.7. Bayraktar TB2 <http-9>

Haberleşme Menzili	50 Km. (200 Km. Operasyonel Menzili)
Havada Kalış	27 Saat
Operasyonel İrtifa	18000 Feet
Maksimum İrtifa	25000 Feet

Çizelge 2.6. Bayraktar TB2 Teknik Özellikleri <http-9>

Şekil 2.8. Bayraktar Akıncı <http-9>

Haberleşme Menzili	LOS (Görüş Hattı) & BLOS (Görüş Hattı Ötesi)
Havada Kalış	24 Saat
Uzunluk	12.2 Mt.
Yükseklik	4.1 Mt.
Operasyonel-Maksimum İrtifa	30.000 Feet – 40.000 Feet
Faydalı Yük Kapasitesi	1.500 Kg.

Çizelge 2.7. Bayraktar Akıncı Teknik Özellikleri <http-9>

Şekil 2.9. Bayraktar Kızılelma <http-9>

Faydalı Yük Kapasitesi	1500 Kg.
Havada Kalış	5 Saat
Maksimum Kalkış Ağırlığı	8.5 Ton
Seyir Hızı	0,6 Mach (7350 Km)
Operasyonel İrtifa	30.000 Feet

Çizelge 2.8. Bayraktar Kızılelma Teknik Özellikleri <http-9>

Bayraktar Kızılelma üretimi devam etmektedir. Bu yeni nesil muharip insansız uçak sisteminin (MİUS) geleceğin muharebe konseptine yön vereceği belirtilmektedir. Hava muharebelerinde agresif manevralar yapabileceği, kısa pistli gemilerden kalkış ve iniş yapabileceği, gövde içerisinde taşıyacağı mühimmatlarla belirlenen hedeflere taarruzlar gerçekleştirebileceği bildirilmiştir (Binici, 2022, s. 23).

2.4.1. BAYKAR Firmasının Savunma Sanayisindeki Önemi ve Türkiye İçin Fırsatları

BAYKAR, Türkiye’de ülke savunması için makinalar üreten büyük bir şirkettir. BAYKAR Makine ismiyle 1986’da Özdemir Bayraktar tarafından otomotiv sanayine yerleştirilmiş hassas motor, pompa ve dişli kutusu parçalarının imalatı konusunda ülkeye katkı sağlamak hedefiyle kurulmuş bir şirkettir. 2000’de itibaren ailenin ikinci nesil mühendislerinin katılımı ile BAYKAR bünyesinde savunma ve havacılık sektöründe İHA yani insansız hava aracı teknolojileri ile bu alanda Ar-Ge alışmaları yapmaya başlamışlardır (Cansız, 2023, s. 85).

BAYKAR bünyesinde yapılan çalışmalar sonucu tamamıyla yerli sermaye ile üretilen ilk insansız hava sistemi Bayraktar Mini İHA, 2007 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki yerini aldı. Aynı zamanda Bayraktar Mini İHA ihracatı, gerçekleşen ilk millî insansız hava aracıdır. AR-GE çalışmalarını büyük bir özveriyle gerçekleştiren BAYKAR, ürettiği TB2 taktik sınıf insansız hava aracı ile 24 saat 34 dakika havada kalma süresine çıkarak 2014 yılında iki ulusal havacılık rekoru aldı (Baykar, 2014).

Bu uçuş rekorunu hâlâ kendisindedir. BAYKAR Makine tarafından üretilen İnsansız Hava Aracı (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) sayesinde Türkiye aynı zamanda terörlle mücadele konusunda çok önemli bir noktaya ulaşmıştır. Aynı zamanda Bayraktar TB2 İHA sistemi ve yakalanılan

başarılarla Türkiye'nin insansız hava aracı teknolojileri adına bağımsızlaşmasında önemli bir yer edinmiştir. Ürünlerini geliştirme sürecinde ön plana çıkan unsurların tasarım ve beyin sermayesi olduğunu belirten firma, havacılık sektörünü son teknoloji ile yakalama imkânı sunmaktadır.

Türkiye'nin en büyük sanayi kümesi SAHA İstanbul'un İstanbul Fuar Merkezi'nde düzenlenen SAHA EXPO Savunma ve Havacılık Hibrit Fuarı'nda, BAYKAR firması tarafından yürütülen İHA projelerinin motor ihtiyacı için 2 önemli gelişme gerçekleşti. Ukrayna'ya çok sayıda Bayraktar TB2 silahlı insansız hava aracı ihraç eden BAYKAR firması ile Ivchenko Progress arasında Muharip İnsansız Uçak Sistemi'ne (MİUS) yönelik Motor Entegrasyon Sözleşmesi imzalandı (Turan, 2023, s. 85). Türkiye tarafından üretilen İHA ve SİHA'larının başarısı dünya basınında da önemli ölçüde yer bulmuştur. Birçok haberde askeri faaliyetlerde Türkiye'ye ait araçların kullanılmasıyla dengelerin değiştiği ifade edilmiştir. Ayrıca çoğu haber sitesi de araçlar ile ilgili olarak “oyun değiştirici” nitelemesini kullanmıştır (İHA, 2023; Salcı, 2020; NTV, 2022; Ekonomi Gerçekleri, 2021).

Türkiye'nin prestiji açısından insansız hava araçları Türkiye'ye önemli ölçüde katkı sağladığı görülmektedir. Ukrayna'ya ihraç edilen Türk SİHA'larının, Rus Pantsir S-1 hava savunma sistemi karşısındaki başarısı Türkiye'nin askeri ve politik açıdan Rusya'ya karşı elini güçlendirmektedir. Türkiye'ye prestij kazandırmış, Rusya'nın hava savunma sistemi ile ilgili soruları gündeme getirmiştir. Aynı şekilde Türkiye ve Ukrayna'nın yakınlaşması da Rusya tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Bilindiği gibi Azerbaycan lehine sonuçlanan Karabağ operasyonunda Türk yapımı İHA ve SİHA'lar kullanılmıştı. Bu sebeple şu an Rus işgali altında olan Donbass'ı ve ilhak edilen Kırım'ı geri kazanmak isteyen Ukrayna'nın Türk yapımı araçlara yönelmesi de bir Rus haber sitesinde yer almıştır. Bu haberdan de insansız hava araçlarının diğer devletler tarafından “Oyun Değiştirici” olarak görüldüğünü desteklemektedir (Taş vd., 2021).

Francis Fukuyama, siyaset teorisiyle ilgilenen bir Amerikalı teorisyendir. SİHA üretiminde ABD ve İsrail oyun kurucu iken, Türkiye'nin son yıllarda hızlı bir şekilde yeni aktör olarak kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin SİHA kullanımının karasal askeri gücün doğasını ve mevcut güç

yapılanmasını sarsıcı bir şekilde değiştireceğini ifade etmiştir (Çopur, 2021). Ukrayna ve Türkiye ticari ilişkilerinde büyük yer edinen sözleşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer bir taraftan askeri teknoloji ürünlerinin başarıları gözlemlendikçe talepleri artmakta ve bu durum Türkiye bu alanda ihracatıyla büyük avantajlar sağlamasını öngörülmektedir.

2.4.1.1. İHA kullanımı açısından Fırat Kalkanı operasyonu

Arap Baharıyla birlikte Suriye’de oluşan otoritesiz durum, güvenlik kaygılarını arttırmıştır. Türkiye’de 2011 yılında terörle ilgili sorunlar çoğalmış, sınırın hemen yanında gerçekleşen terör faaliyetleri Türkiye’nin, meşru olan ülke sınırını korumak için hareket düzenlemesine zemin oluşturmuştur. Bu sebepten dolayı Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtını 2016 yılının ağustos ayında başlatmıştır, faaliyet alanı içerisindeki terör örgütü mensuplarını etkisiz hale getirmiştir. (Turan, 2023, s. 70).

Bu hareket, sınırimızdaki terör faaliyetlerini engellemek, bunların tamamını etkisiz hale getirmek, bu örgütlerin faaliyetlerini önlemek için savunma karakolları kurmak, böylece güvenliği sağlayarak sığınmacıları bu güvenli bölgelere yerleştirmek için yapılmıştır (Ulutaş ve Duran, 2016, s. 21). Daha da önemlisi bu hareket ülkenin sınır güvenliğini korumaktan öte ülkenin uluslararası alanda bulunduğu konumu güçlendirmektir (Ülgen ve Kasapoğlu, 2017, s. 13). Güvenli alan oluşturmak şartıyla Türkiye 2017’nin mart ayında bu hareketi bitirmiştir.

2.4.1.2. İHA kullanımı açısından Zeytin Dalı operasyonu

Türkiye, sınırındaki terör oluşumlarının devam etmesi üzerine, bu bölgede yer alan terör örgütlerini ve DAESH unsurlarını etkisiz hale getirmek amacıyla 20 Ocak 2018 tarihi itibarıyla Zeytin Dalı Operasyonunu başlatmıştır. Türkiye bu hareket ile sınırını terör faaliyetlerine karşı korumuş, Suriye sınırında teröre yer vermeyeceğini ilan etmiş, Suriye barışı için aktif bir şekilde pozisyon alabileceğini kanıtlamıştır (Kasapoğlu, 2018, s. 12). Bu hareket daha önce yapılmış hareketleri de perçinleyerek daha güçlü bir izlenim vermiştir.

Bu harekatta insansız hava araçları kullanılmıştır. Bu araçların operasyonda göstermiş oldukları performanslar, operasyon boyunca

değerlendirilmiş, bu araçların askeri kapasitesi ölçülmüştür (Kasapoğlu ve Kırdemir, 2018, s. 21). Bayraktar TB2 S/İHA sistemi, gösterdiği başarıdan dolayı harekatta ön plana çıkmış ve büyük bir iz bırakmıştır (Baykar Technologies, 2020). Harekatın tahmin edilen daha kısa sürede neticelendirilmesi, Bayraktar TB2'lerin etkin bir şekilde kullanılmasına bağlanmıştır. Bu hareket borunca en önemli görevleri Bayraktar TB2'ler göstermiş, terörist kamplarına gönderilen araçlar başarılı, isabetli bir şekilde hedefi bulmuştur (T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 2019). Gerçekleştirilen bu stratejik başarılar, İHA'ların yeni bir taktik araç olduğunu ve önemini ortaya koymuştur (Turan, 2023, s. 66).

2.4.1.3. İHA kullanımı açısından barış pınarı harekatı

Türkiye, daha önce gerçekleştirilen sınır ötesi hareketlerinin devamı niteliğinde olan ve Suriyeli sığınmacıları güvenli bölgelere yerleştirmeyi amaçlayan, burada yer alan terör örgütlerini bertaraf etmek amacıyla 2019'da bu hareket gerçekleştirilmiştir (Turan, 2023, s. 72).

Terör örgütü hedeflerine obüs atışlarıyla başlayan bu hareket, Cerablus'tan Irak sınırına kadar otuz km derinlikte dört yüz dört km uzunlukta bir alana yayılmıştır. Ayn el Arap, Tel Abyad, Tabka, Haseke, Kamışlı, Resulayn ve Deyrizor'un kuzeyi kesimlerini kapsamıştır (TRT Haber, 2019).

Bu askeri harekatla birlikte Türkiye, gerek Rusya ve gerekse Amerika ile gerçekleştirdiği siyasi görüşmelerde bölgenin gidişatını belirleme, bölgede aktif ve bağımsız bir politika uygulamada kararlı bir tavır göstermiştir. Gerek görürse daha sert müdahale yapacağını göstermiştir. İHA'ların elde ettiği bilgilere basında yer vererek askeri gücünü tüm dünyaya göstermiş ve dünya üzerinde etkisini belirlemiştir (Telci, 2019, s. 14-15).

İHA'ların başarısıyla ilgili yurt dışında da birçok haber yayınlanmıştır.

2.4.1.4. İHA kullanımı açısından bahar kalkını harekatı

Esad rejiminin, İdlib'te Türk-Rus kontrolünde olması planlanan güvenli alanı ihlal etmesi sonucunda İdlib'in güneyinde rejim güçleri ilerleme girişimlerinde bulunmuştur. Bu girişim aşamasında hava harekatı düzenlenmiş ve otuz üç Türk askeri şehit olmuştur. Bu saldırı ile uzun zamandan sonra Türkiye'nin en çok asker kaybı yaşadığı İdlib Saldırısı kamuoyunda geniş yer

bulmuştur. Türkiye, meşru müdafaa hakkını kullanarak tek amacının Esad rejim güçlerinin vurmak olduğunu belirterek bu kapsamda Rusya ile karşı karşıya gelme amacının olmadığını belirtmiştir (Güler, 2020).

Harekat kapsamında yaklaşık 3.473 rejim unsuru, 3 adet uçak, 8 helikopter, 1 adet İHA, 93 adet tank, 36 adet zırhlı araç, 67 adet OBÜS/ÇNRA, 10 adet kısa ve orta menzilli hava savunma sistemi imha edilmiştir (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2020).

Bu harekat çerçevesinde Rus yapımı Panthsir S-1, S-125 Pechora ve TOR tipi hava savunma sistemleri, Türk yapımı yerli ve milli olan Bayraktar TB2 ve ANKA-S İHA'ları tarafından imha edilmiştir ve dünya basınında büyük yer sağlamıştır. Bahar Kalkanı Harekatı, dünyada ilk defa bir askeri harekatta birden fazla SİHA kullanılması sebebiyle de ayrı bir önem arz etmektedir (Turan, 2023, s. 73).

2.4.2. Ukrayna Savaşında İHA'ların Rolü

NATO üyeliği girişimleri, Rusya tarafından tehdit olarak algılanan Ukrayna, bir takım önleyici politikalar uygulama ihtiyacı duymuştur. Bu sebepten dolayı askeri kapasitesini artırma yönünde çalışmalar başlatmıştır.

2019 yılında Ukrayna Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko, Bayraktar TB-2'lerin yüksek teknolojik özelliklere sahip olması nedeniyle savaş alanında kendini ispat etmesinin yanı sıra zırhlı araçların, savunma amaçlı binaların ve deniz hedeflerinin imha edilmesi için yüksek hassasiyetli roketlerin ilave edilerek daha etkin kullanılabileceğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca Ukrayna askeri stratejik anlayışının NATO anlayışı ile uyumlu olduğunu bu kapsamda NATO standartlarında modern askeri kapasitelerini artıracaklarını açıklamıştır (Cura, 2019).

Savaşın başlamasıyla birlikte birçok İHA operasyon görüntüleri internet ortamında resmi ve resmi olmayan kanallardan paylaşılmıştır. Bu görüntülerde Rus zırhlı araçları, tank top ve hava savunma sistemlerinin Bayraktar TB2 ile vurulduğu görülüyor. Görüntülerin çoğunluğu ise işgalin başlangıcında Herson civarında çekildiği aktarılıyor (Venckunas, 2022).

Türkiye'nin İHA'ların kullanımı iç operasyonlar sonrası; Suriye operasyonlarında, Libya İç Savaşı'nda, II. Dağlık Karabağ Savaşı'nda ve son

olarak devam eden Ukrayna Savaşı'nda başarılı bir şekilde devam etmiştir. İHA'lar Türkiye'nin global politikasında etkili bir saha aracı haline gelmiştir. Bu sayede Türkiye'nin askeri kapasitesi gereği olarak uluslararası politikada etkili aktör olmasını sağlamıştır (Settaş, 2023, s. 80).

2.4.3. Türkiye'de Üretilen İHA ve SİHA'ların Ekonomiye ve Uluslararası İlişkilere Etkisi

Türkiye, savunma sanayisi alanında son on yılda çok büyük bir ilerleme göstermiştir. Uluslararası arenada yaşanan birçok gelişme Türkiye'nin savunma stratejisinin değişiminde etkili olmuştur. Arap baharı ayaklanmaları sonrası Suriye iç savaşı ve olası çatışmaların Türkiye'ye sıçraması ihtimali önemli faktörlerdir. Bu anlamda, drone programı ve etkinliği stratejik önem taşımakta, güvenlik parametrelerinde öne çıkmaktadır (Kap, 2023, s. 71).

Batılı ülkelerinin vekalet savaşlarıyla yıpratmak istedikleri Türkiye, insansız hava sistemleri alanında dünyanın ender üretici ülkelerinden biri haline gelmiştir. Türkiye'nin İHA'larının Ukrayna, Azerbaycan, Irak, Suriye, Libya ve Türkiye'nin güneydoğusundaki başarıları Türkiye'ye itibar kazandırmıştır. Türkiye'nin insansız hava aracı gücünü zirveye çıkarması, hem konvansiyonel askeri uygulamalarda farklılığa yol açmış hem de sistemik güç dengesinin oyun kurucusu olmuştur. Türkiye, 2023 yılı itibari ile dünyanın İHA ve SİHA üretiminde en fazla ihracat yapan ilk 5 ülkesi arasına girmiştir (Kap, 2023, s. 83).

Türk savunma ve havacılık sanayisinin ihracatı kaleminde İHA'lar ilk sırada yer almaktadır. İHA ve SİHA'lar özellikle Libya, Suriye ve Karabağ operasyon/savaşlarında kullanılması sonucu anlaşılmıştır ki; yeni savaş ve muhabere düzeni insansız hava araçlarıyla biçimlenmektedir. Güçlü ülke olmanın gerekliliği olarak, bu askeri teknolojik ürünlere sahip olan ülkelerin uluslararası ilişkilerde de güçlü bir pozisyona sahip olacağı anlaşılmıştır. Uluslararası ilişkilerin farklı boyutları araştırıldığında, değişen savaş konsepti yeni ittifakların oluşmasına zemin oluşturmuştur. Türkiye, bu çerçevede sahip olduğu ve üretimini gerçekleştirdiği insansız hava araçları nedeniyle uluslararası ilişkilerine pozitif yansımalar görmektedir (Kap, 2023, s. 87).

İnsansız hava araçları üretimi, Türkiye'nin uluslararası ilişkiler bağlamında savunma sanayisi alanında önemli bir aktör olmasını sağlamış ve

lkeler ile olan ilişkilerine yönelik bir ereve belirlemesinde faydalı olmuştur. Türkiye'nin başarılı İHA-SİHA programındaki sürdürülebilir sektörel gelişimin olması, Türkiye'nin stratejik bağımsızlığını kazanmasına katkıda bulunabildiğı gibi yakın ortak ve müttefikleri için de aynı sonucu elde etmesine katkıda bulunmaktadır (Küçük, 2022, s. 57).

2.4.4. Dünyada Türkiye'nin İnsansız Hava Araçları

Türkiye'de üretilen geliştirilen İHA ve SİHA'lar sahip olduğu özellikleri itibariyle elde ettiğı kazançlar Türkiye'yi uluslararası arenada daha aktif bir pozisyona konumlandırmıştır. Yerli retimnin gerçekleştirilmesiyle dışa bağımlılık minimum düzeye indirilmiş, Türkiye uluslararası pazarda rekabet edebilir duruma gelinmiştir (Binici, 2022, s. 64).

Drone piyasasını domine eden ABD, Çin, İsrail gibi ülkeler arasına çeşitli operasyonlardaki başarıları ile kendisini ispatlamış araçlarıyla Türkiye'de katılmıştır. Bir Pazar avantajı olarak Türk İHA'larının rakipleri olan ABD ve İsrail araçlarına göre daha ucuz olması dikkatleri üzerine çekmiştir. Uluslararası medyada Türk rnlerinin ucuz olması geniş yer almıştır. Amerikan Reaper'ların 20 Milyon dolar, İsrail Heron'ların 10 Milyon dolara satıldığı pazarda Türk Bayraktar TB-2'lerin 5 Milyon dolara satıldığı bilinmektedir. Hem başarıları ile kendini ispat etmiş olan hem de fiyatı rakiplerinden çok daha uygun olan Türk İHA'ları elbette çok cazip ve avantajlı olmaktadır (Ulu, 2020). İnsansız hava araçlarıyla yaşadığı savaş gereğı ilgilenen bir diğerk devlet Ukrayna'dır. 2019 yılında Ukrayna'ya TB-2 ve Yer Kontrol Sistemi satışı gerçekleştirilmiştir.

Türkiye askeri teknolojiler piyasasında ihracatının önemli bölümü ise İHA ve SİHA kaynaklı olmuştur. 2015-2019 yılları arasında Türkiye en büyük ihracatçılar sıralamasında 19. Sıradan 13. Sıraya yükselmiştir.

İHA ve SİHA retiminde önemli başarıları sahip olan Türkiye birçok ülkeden de talepler almaktadır. Azerbaycan, Afrika, Angola, Etiyopya, Fas, Irak, Litvanya, Pakistan, Umman, Kırgızistan Tunus, Türkmenistan Kazakistan, Katar, Polonya gibi ülkelere İHA ve SİHA satışları gerçekleştirilmektedir (Boztaş ve ınar, 2022). Milli güvenlik alanına önem veren Türkiye, bu alanda gelişmişlik düzeyini yüksek tutmaya çalışmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümü, araştırma tasarımı, ana kütle ve örneklem grubu, veri toplama araçları, veri kaynakları ile veri analizi gibi başlıklar etrafında sunulacaktır.

3.1. Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışmadaki bilgiler nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi veri toplama yoluyla elde edilmiştir. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39)”.

Marshall ve Rossman (1999), nitel araştırma yöntemlerinde üç önemli aşamaya dikkat çeker. Birincisi, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktır. Yani daha önce yapılmış araştırmalardan yola çıkarak belirlenen araştırma konusunun öneminin belirtilmesidir. İkincisi, araştırmanın sistematik ve araştırılabilir olduğunun kanıtlanmasıdır. Üçüncüsü, araştırmanın anlamlı bir doküman haline getirilmesidir. Yani okuyucunun anlayabileceği bir hale getirmektir. Araştırmanın bu üç aşamasının sağlanabilmesi için doküman incelemesinin ayrıntılı ve dikkatli yapılması gerekir.

Doküman incelemesi araştırılan bilgiyle ilgili bütün yazılı materyallerin analizini yapar. Yazılı belgelerin içeriğini sistemli ve aşamalı olarak sunar. Bu yöntemde konuyla ilgili elde edilen kitap ve elektronik ortamdaki bütün bilgiler ayrıntılı olarak incelenir ve analiz edilir.

Araştırmada “Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye Üzerindeki Etkileri ve NATO’nun Rolü” doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir.

3.2. Ana kütle ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaşın ekonomik, sosyal, siyasal olay ve olgularının dünya üzerinde nelere yol açtığıdır. Örneklemi ise bu savaşın Türkiye üzerindeki ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri

ve NATO'nun savaş sürecinde yaptığı faaliyetlerdir. Bu çalışmanın örneklem seçiminde Rusya-Ukrayna Savaşının ülkemiz üzerindeki etkisi dikkate alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Kaynakları

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Çalışmada konuyla ilgili yapılan araştırmalardan, yazılı kaynaklardan, devlet kurumlarının istatistiklerinden, bu konuyla ilgili basına yansıyan haberlerden elde edilen bilgiler kullanılmıştır ve dokümanlar taranarak bilgiler elde edilmiştir.

3.4. Veri Analizi İşlemleri

Bu çalışmada veri analizi aracı olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. “İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaları ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 223)”. Yapılan tanıma baktığımızda bu analizin derinlemesine bir araştırmayı kapsadığı görülür. İçerik analizinde, elde edilen bilgiler kavramsallaştırılıp, mantıklı bir şekilde düzenlenerek yeni bir değerlendirme yapılır. Yani içerik analizi sistematik bir analiz gerektirir.

İçerik analizinde kavramların tam olarak belirlenmesi gerekir. Strauss ve Corbin (1990), içerik analizinde kavram oluşturma'nın önemini belirtmiş, araştırmaların kavramlar olmadan var olamayacağı üzerinde durmuştur. Araştırmalarda önce kavramlar belirlenir. Böylece bu kavramlar ile ilgili sorular sorup, ayrıntılı inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirme yapabiliriz.

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaşın ekonomik, sosyal, siyasal olay ve olgularının dünya üzerindeki etkileriyle ilgili yapılan bütün çalışmalar içerik analizi sonucunda elde edilen bilgilerle incelenmiştir. Daha sonra bu çalışmalarda hangi konulara ağırlık verildiğine bakılarak bu savaşın Türkiye üzerindeki ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri ve NATO'nun savaş sürecinde yaptığı faaliyetler değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Ruslar, Ukrayna ile derin bağları olan, ortak geçmişi, tarihi olması sebebiyle ayrılmaz bir bütündür. İki ülke aynı Slav kökenine mensuptur. SSBC'nin dağılma döneminden sonra Rusya Ukrayna ilişkileri oldukça sorunlu hale gelmiştir. Ukrayna bağımsızlığını ilan ettikten sonra bu durumu güçlendirmek isterken, Rusya; Sovyet topraklarını kendi egemenliğinde bulundurmak istemiştir. Bu iki devletin dış politikasındaki ayrılıklar ikili ilişkilerde birçok krizin başlamasına sebep olmuştur. Fakat birkaç konunun özellikle vurgulanması gerekir ki, Kırım'ın işgaliyle çok önem arz eden Ukrayna krizi küresel, bölgesel ve lokal sebepleri, sonuçları bulunan oldukça karışık bir meseledir. Çünkü krizin sebepleri arasında Rusya-Amerika yarışı, Ukrayna'nın dengesiz iç siyasal düzensizliği ve Rusya-Ukrayna ilişkileri gibi konulardan bahsedilebilir (Samedov, 2022, s. 21). Şubat 2022'de başlayan ve bölgesel olmaktan çıkıp küresel ölçekli birçok alanda krize ve sorunlara sebep olan Rusya-Ukrayna Savaşı tüm dünyayı yakından ilgilendirmiştir.

Türkiye ekonomik kalkınmasında dış ticaret dengesine önem vermektedir. Bu ülkeler içinde en önemlilerinden biri Rusya Federasyonudur. Türkiye'nin savaş anında sergilediği siyasi tutum ve tarafsız kalma stratejisi iki ülke ile yapmış olduğu dış ticarete olumlu şekilde yansımıştır. Büyük kitlesel yıkımlar olduğu, insan faktörünün ön planda bulunduğu 1. ve 2. Dünya savaşı sonrası soğuk savaş süreciyle birlikte uluslararası ilişkilerde güvenlik alanında büyük değişimler olmuştur (Soydan, 2019, s. 64).

Rusya Ukrayna krizi hem küresel hem de bölgesel açıdan önem arz eden bir olaydır. Kriz sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği Rusya'ya karşı ekonomik alanlarda bazı yaptırım kararları almışlardır. Rusya ekonomik olarak ciddi bir çöküş yaşamasına rağmen, Putin Avrupa'ya gözdağı vermeye devam etmiş, Putin'in tavrında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Rusya'nın Ukrayna'dan sonra Suriye üzerinden Ortadoğu'yu etkisi altına alma konusu, dünyanın diğer bölgelerinde de Rusya Amerika yarışının gerçekleşeceğinin göstergesidir (Canbaz, 2023, s. 109).

Gıda ve tarım alanında da oldukça önem arz eden Rusya'nın, gıda ürünlerinin ihracatına yasak getirmesi tüm dünyayı olumsuz etkilerken bu krizden en büyük zararı Türkiye görmüştür. Fakat Türkiye bu krizi birçok alanda fırsata çevirmiştir (Öğün, 2023, s. 75).

4.1. Rusya-Ukrayna Krizinin Tarıma Etkileri

Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'ı kapsayan Karadeniz Bölgesi dünya tahıl üretimi ve ihracatında çok büyük bir yere sahip. Bazı ürünlerde iki ülkenin üretimlerine bakıldığında dünya çapında ticaret dengeleri değiştirecek paya sahip oldukları gözlemlenmektedir (Çağlı, 2023, s. 51).

Dünya buğday ihracatı ortalama 200 milyon ton. Bu ihracatın yaklaşık yüzde 30'u, 60 milyon tonu Rusya ve Ukrayna karşılanmaktadır. Ayçiçeği tohumu ihracatının yüzde 32'sine tekabül eden 1 milyon 250 bin tonunu, mısır ihracatının yüzde 19'u olan 38 milyon tonunu, arpa ve buğday ihracatının yüzde 31'ini oluşturan 10 milyon 500 bin tonunu Rusya ve Ukrayna sağlamaktadır. Toplamda 120 milyon tonu geçen baklagiller ihracatı ile dünya piyasalarını etkileyecek bir rakam ortaya çıkmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı bu ülkelerde olan sorunlar dünya piyasalarını direkt etkisi altına alacaktır. En kritik durum, hayati önem taşıyan temel besin fiyatlarının yükselmesine sebep olacaktır (Öğün, 2023, s. 75).

Tarımsal dış ticaret penceresinden bakıldığında özellikle Rusya, Türkiye açısından oldukça önemli bir durumdadır. Uzun yıllardır Rusya'dan en fazla tarım ürünü ithalat rekorunu elinde tutan Çin ikinci sırada gelmektedir. Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ihracatında ise Rusya 3'üncü sırayı almaktadır (Çağlı, 2023, s. 54).

4.2. Türkiye'nin İhracatında Rusya'nın Önemi

Türkiye'nin sadece ithalatında değil, ihracatında da Rusya çok büyük önem arz ediyor. Domates ve narenciye ürünleri başta olmak üzere Türkiye'nin ihracatta en önemli Pazar yeri Rusya'dır. Akdeniz Yaş Meyve ve Sebze İhracatçı Birlikleri verilerine bakıldığında zaman 2021 yılında Rusya'ya toplam 1.4 milyon ton yaş sebze ve meyve ihracatı ve bunların karşılığında 1 milyar 13 milyon dolar döviz girdisi sağlanmıştır (AA, 2021)

Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Ekonomiye Araştırma Enstitüsü raporları incelendiğinde 2020-21 sezonu verilerine bakıldığında, Türkiye limon ihracatının yüzde 25'i Rusya'ya, yüzde 8'i Ukrayna'ya gerçekleştiriliyor. Taze kayısı ihracatının yüzde 50'si Rusya'ya yapılıyor. Yaş üzüm ihracatının yüzde 55'i Rusya'ya yüzde 17'si Ukrayna'ya yapıyor. Çilek ihracatının yüzde 42'si, ayvanın yüzde 28'i ve armut ihracatının yüzde 38'i Rusya'ya yapılıyor (TOB, 2021).

Özetle, Rusya ile Ukrayna krizinin yarattığı endişe ortamından Türkiye kendi açısından tarıma büyük önem verip ata tohumu konusunda araştırma enstitülerine önem vermelidir. Konuyu sadece doğalgaz, savunma sanayi açısından ele almak doğru bir bakış açısı değildir. Tarım konusu da oldukça önemlidir.

4.3. Rusya'dan İthal Edilen Ürünler Nelerdir?

TÜİK verilerine göre;

- Hububat, 20 milyar 103 milyon 932 bin 737 lira
- Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar, 9 milyar 339 milyon 704 bin 296 lira
- Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler, 3 milyar 956 milyon 591 bin 601 lira
- Metal cevherleri, cüruf ve kül, 2 milyar 126 milyon 973 bin 892 lira
- Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, 910 milyon 14 bin 377 lira
- Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar, 124 milyar 286 milyon 744 bin 638 lira
- İnorganik kimyasallar, kıymetli metal, radyoaktif element, metal ve izotopların organik-anorganik bileşikler, 3 milyar 561 milyon 414 bin 755 lira
- Organik kimyasal ürünler 2 milyar 047 milyon 740 bin 797 lira
- Gübreler 1 milyar 067 milyon 837 bin 629 lira
- Plastikler ve mamülleri 4 milyar 803 milyon 437 bin 460 lira
- Kauçuk ve kaçucuktan eşya 1 milyar 032 milyon 813 bin 741 lira
- Kağıt ve karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya 1 milyar 067 milyon 578 bin 830 lira

- Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar, 2 milyar 732 milyon 383 bin 550 lira
- Demir ve Çelik, 45 milyar 193 milyon 406 bin 295 lira
- Demir veya çelikten eşya 1 milyar 557 milyon 590 bin 224 lira
- Bakır ve bakırdan eşya 7 milyar 295 milyon 568 bin 907 lira
- Alüminyum ve alüminyumdan eşya, 11 milyar 142 milyon 978 bin 299 lira
- Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları, 2 milyar 842 milyon 791 bin 733 lira ile karşımıza çıkmaktadır (TÜİK, 2021)

4.4. Ukrayna'dan İthal Edilen Ürünler Nelerdir?

TÜİK verilerine göre 2021 yılında maliyeti 500 milyon lirayı aşan ithal ürünler şunlar:

- Hububat, 8 milyar 334 milyon 963 bin 810 lira
- Yağlı tohum ve meyveler, muhtelif tane, tohum ve meyveler, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem, 2 milyar 215 milyon 496 bin 889 lira
- Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar, 632 milyon 073 bin 252 lira
- Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler, 2 milyar 122 milyon 102 bin 039 lira
- Metal cevherleri, cüruf ve kül, 2 milyar 392 milyon 069 bin 738 lira
- Plastikler ve mamulleri 1 milyar 071 milyon 211 bin 021 lira
- Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü, 509 milyon 029 bin 744 lira
- Demir ve çelik 19 milyar 527 milyon 560 bin 980 liradır (TÜİK, 2021).

4.5. Türk Savunma Sanayinde İHA- SİHA İhracatının Getirmiş Olduğu Kazanımlar

Türkiye terör faaliyetlerini bitirmek ve bundan korunmak amacıyla İHA üretiminde gelişme göstermiş ve askeri araçların üretiminde başarı sağlamıştır. Bu konuda gösterdiği başarıdan dolayı dünyada bu alandan payını almış, bu askeri araçları savaş ortamında daha aktif kullanmıştır (Çakır, 2023, s. 35).

Yurtiçinde üretilen bu askeri araçlar, ANKA gibi, diğer ülkelere oranla daha başarılı ve özellikli olmakla birlikte çok daha ekonomiktir. Askeri araçların ilk ihracatını ülkemiz Katar ile yapmıştır. Katar ülkemizden BAYRAKTAR TB2 İHA sistemini satın almıştır. İnsansız hava araçlarının başarısı ile birlikte talepler artmış ve siparişlerin devamı gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Katar'a, 6 adet İHA daha alımı gerçekleştirmiştir (Settaş, 2023, s. 93).

Ukrayna Türkiye'den 6 adet askeri araç satın almıştır. Bu askeri araçların yani İHA ve SİHA'ların yaygınlaşması savunma tekniklerini de değiştirmiş, modern bir hale getirmiştir. Rusya ve Ukrayna krizinin ilerlemesi ve savaş boyutuna evrilmesiyle İHA/SİHA kullanımı sahada üstün güç olarak adlandırılmıştır. Ukrayna'ya gerçekleştirilen satış ile birlikte diğer dünya ülkelerinin gözü Türk üretimi olan insansız hava araçlarına yönelmiştir. Ekonomik kazanımlar dış ticaret dengesinde önemli paya sahip olmasına neden olmuştur. Bu durum beraberinde Türkiye'nin uluslararası siyaset arenasında elini güçlendirmiş ve karar verici ülke pozisyonunu desteklemiştir (Turan, 2023, s. 84).

4.6. NATO'nun Stratejisi

NATO'nun genişlemesi, üye ülkelerin güvenliğine katkıda bulunurken üyeliği gündemde olan Rusya'ya yakın ülkeler için yeni tehditleri doğurmuştur. NATO'nun amacı, Rusya'daki nükleer silahları konusunda tırmanma şeffaflığı konusunda Rus anlaşması yapmak ve bu silahları NATO üyeleri bölgesinden uzaklaştırmak olmalıdır (Billah, 2019, s. 79).

Ukrayna krizi ile birlikte uluslararası ilişkiler de yeni kutuplaşmalar yaşanmıştır. NATO üyesi ülkelerin Rusya ile ilişkilerinde sarsıntılar gerçekleşmiş ve dönüşümler gözlemlenmiştir. Ukrayna çatışması, Rusya'nın batı ile ilişkilerini çatışma boyutuna getirmiş, NATO tarafından yeni bir askeri atmosfer Rusya'nın eylemleri açısından tehdit edilmekte, tarafların menfaatine olmayan sonuç çıkmaktadır. Rusya'nın Ukrayna işgali Rusya-NATO ilişkilerinde yeni bir düşünüşe neden olmuştur (Canbaz, 2023, s.104). Rusya'nın uluslararası finans sisteminin dışında bırakılması ile ekonomik yaptırımlar uygulanmış, Ukrayna'ya yönelik destekler faaliyete konulmaya başlanmıştır. Orta ve Kuzey Avrupa'daki mevcut güçleri takviye etmek, ittifakın çevresine yeni güçler konuşlandırmak ve

NATO'nun Doğu Kanadı politikasını yeniden düzenlemek yoluyla geliştirmiştir (Canbaz, 2023, s. 109).

NATO'nun kutup ülkesi ABD tarafından ayrıca; ABD hava sahası tarafından Rus uçuşları tamamen durdurulmuş, Rus lider Putin ve yakın olduğu isimlerin ABD'deki mal varlıklarına el konulmuş, teknoloji üzerine Rusya'ya yapılan ihracat büyük oranda askıya alınıp Rus bankalarının ABD'deki varlıkları dondurulmuştur (Medyascope, 2022). Bu yaptırımlar ile Rus ekonomisinin çökmesi hedeflenmiş ve savaşın son bulması amaçlanmıştır (Öğün, 2023, s. 70).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ukraynalılar ve Ruslar Slav kökeninden gelen, benzer kültür ve geçmişi paylaşan iki millettir. Sovyetlerin dağılmasıyla bağımsızlığını elde eden Ukrayna, kendi siyasi stratejisini belirlemeye çalışmış fakat Moskova'nın yakın ekonomik gücünü daima hissetmiştir. Asla kendi kaderi ile baş başa bırakılmadığı görülmüştür. Farklı tarihte yaşanan krizleri gözlemlediğimizde temel sorunların bu ikilemlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ukrayna içerisinde karışıklık çıkmasına sebep olan Turuncu Devrim, hükümet değişiklikleri yaşatmış ve tartışma ortamı oluşturmuştur. Sürecin devamında Putin'in baskıcı politikasının devam etmesiyle desteklenen ve Kırım'ın ilhakıyla sonuçlanan stratejik gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler hem Ukrayna'da hem Rusya'da ekonomik çöküşler yaşanmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin kuzeyinde Ukrayna-Rusya arasında yaşanan savaşın ne zaman neticeleneceği bilinmemektedir. Taraflar büyük güç kaybetmekte olmalarına rağmen savaşı sonlandırmak için adımlar atmaya direnmektedirler. Ukrayna tarafı tarihte olduğu gibi tekrardan Rus egemenliği altında olmamak adına Batı ile temaslarını arttırmış, ekonomik anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Rusya'da gerçekleşen seçim süreciyle birlikte Rusya, politik olarak önünde engel görmemekte ve Ukrayna gündemine yoğunlaşmaktadır. Ukrayna, Kırım ilhakıyla yoğunluğunu daha çok hissettiği Rus baskıları karşısında seçim yapmak zorunda kalmıştır. Ya Rusya egemenliğinde varlığını sürdürmeyi ya da Batı güçleri ile yakın ilişkiler içinde olmayı seçmek zorunda olan Ukrayna, tercihini Batı güçlerinden yana kullanmıştır. Bu tercih sonucunun bir göstergesi olarak Kiev yönetimi, ABD ile anlaşarak Rusya sınırında ABD askerî üssü kurulmasına karar verilmiştir. Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimali ve söz konusu bu durum Rusya tarafından güvenlik tehdidi olarak kabul edilmiştir.

Rusya, komşu ülkelerinde NATO ve ABD varlığını istemediğini her platformda dile getirmiş, Ukrayna yönetiminden bu karardan vazgeçmelerini aksi halde olası savaş durumunun söz konusu olacağını beyan etmiştir. Putin başa geçtikten sonra Avrupa ile iyi ilişkiler kurması gerektiğini bilerek hareket etmiştir. Fakat NATO Sovyetler üzerindeki yayılmacı politikasına devam ettiği için Rusya

bundan rahatsız olmuş, iyi ilişkiler bozulmuştur. Rusya Avrupa'ya karşı askeri bir tepki göstermeye karar vermiştir. Nitekim bu tutum karşısında Rusya ve Ukrayna arasında savaş başlamıştır. Rusya bu operasyonu bir önlem olarak tanımlamıştır. Binlerce insanın ölümüne sebep olan bu operasyon yüzbinlerce insanı da bölgeden göç etmeye zorlamıştır.

Savaşın başlamasıyla birlikte, ülkelerin ekonomik koşullarının ciddi şekilde etkilendiği ortadadır. Rusya'nın Ukrayna harekatı, Avrupa'ya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük savaşı yaşatmıştır. Askeri müdahalenin başlamasıyla birlikte birçok ülke Rusya'ya ambargo kararı almıştır. Rusya tüm ambargolara rağmen harekatı durdurmamış ve bu durum petrol varillerinde büyük bir yükselişe sebep olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya girmesinin ardından Türkiye bu konuya tarafsız şekilde müdahale etmek istemiştir. Bu durum iki ülke tarafından da olumlu karşılanmıştır. Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü her platformda dile getirmiş, Rusya'ya karşı ise tarafsız diplomasi politikası izlemiştir. Türkiye'nin aktif denge politikası iki ülke arasında köprü görevi görmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan, liderler arasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasındaki görüşmelerin gerçekleşmesine, iletişimin artmasına ve barış çabalarının ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Rusya ve Ukrayna coğrafi şartları gereği büyük bir tahıl ve yağ ihracatçısı konumundadır. Dünya tahıl ihracatının büyük bir kısmını Rusya ve Ukrayna karşılamaktadır. Bu ürünlerin ithalatını yapan üçüncü dünya ülkeleri önemli bir gıda sorunu yaşamıştır. Savaş ile birlikte devletlerin savunma harcamalarının arttığı bilinmektedir. Savaşın doğurduğu belirsizlik, çok uluslu şirketleri çekimser duruma getirmektedir. Türkiye lojistik konumu itibariyle dünya ticaretinde söz sahibi ülkeler arasındadır. Enerji ithalatıyla birlikte ticari ilişkileri Rusya ile sorunsuz devam etmektedir. Zaman içerisinde anlaşmazlıklar yaşanmış olsa da iki ülkenin bulunduğu konum itibariyle yaşanan anlaşmazlıklar kısa süre içerisinde giderilmiştir. Bu durum tahıl krizinde Türkiye'nin müdahil olmasını kolaylaştırmıştır. Yaşanan tahıl krizi, Türkiye'nin bölgede ve küresel ölçekte liderlik rolü için önemlidir. Türkiye, barışçıl bir rol üstlenmiş ve çözüme katkıda bulunmuştur.

Savaş teknolojilerinin geldiği süreçte artık günümüzde uluslararası ilişkiler çok hızlı gelişmeler göstermektedir. Günümüz dünyasında devletler güçlü konumlarını tarım, savunma teknolojileri ile kıyaslamakta, bu alandaki ilerlemeleriyle başarı ve önem elde etmektedirler. Türkiye, jeopolitik konum gereği karışıklıkların içerisinde yer almaktadır. Bundan dolayı ülkeyi tehlikeye sokan bütün etkenlerin ortadan kaldırılması veya caydırıcılık gücünü kullanabilmesi için askeri teknolojik başarısının dünya teknolojisini yakalamasıyla eşdeğerdir.

Savaş ve terörle mücadele ekonomisi içerisinde olan ülkelerin göz ardı edemedikleri kriter olan maliyet fayda paradoksu İHA ve SİHA'larda öne çıkmaktadır. Bir savaş uçağına göre 25-26 kat ekonomik oluşu, milli değerler açısından pilotsuz hava kullanımının sağlanması, insan kaybının ihtimal içerisinde olmayışı ve sessizliğiyle gizlilik sağlaması büyük önemlerinden olarak değerlendirilmektedir. İHA'ların Türkiye'de gelişimi ve üretimi 2000 senesinden sonra daha hızlı olmuştur. Baykar firması bu alanda çok önemli yol katetmiş ve diğer teknolojik savunma sanayi üretimi yapan şirketlerle işbirliği yaparak ilerleme sağlamıştır. Yurtdışından ithal edilen bir İHA'nın maliyetinin dörtte bir fiyatına imal edilen bu İHA'lar Türk insanına istihdam sağlamış ve ekonomiye büyük katkı sağlamıştır. ABD, Çin, İngiltere, İsrail ve Türkiye en gelişmiş savaşçı İHA'lara sahip devletler olmuştur. Uluslararası arenada büyük güç olarak adlandırılan bu askeri teknoloji alanında Türkiye 2021 senesinde İHA ve SİHA ihraç eden devlet olarak listenin 1. sırasındadır. Bir zamanlar askeri gücünü en üst düzeye çıkarmak için büyük ölçüde yabancı teknolojiye bağımlı olan bir ülke olan Türkiye için yerli teknolojilerin geliştirilmesi, yalnızca terörle mücadelede değil, aynı zamanda rakiplerine karşı stratejik avantaj elde etmede stratejik bağımsızlık kazanması açısından da hayati önem taşımaktadır.

Yurt içi ve yurt dışı birçok operasyonel alanda kullanılan Türk İHA ve SİHA'ları başarılarını ispat etmiştir. Türkiye dünyanın en büyük SİHA filosuna sahip devletlerinden olarak gösterilmektedir. Drone'lar Türkiye'nin askeri gücünü yurt dışında genişletmesine ve uluslararası ilişkilerin yönünü çok boyutlu olarak ele almasına olanak sağladı. Özellikle Ukrayna tarafından kullanılan Türk SİHA'ları, Rus savunma sistemlerinin etkisiz hale getirilme görüntülerini sosyal

medya aracılığıyla globale yayılması büyük ses getirmiştir. Ukrayna'nın savaş öncesinde satın aldığı Bayraktar TB2'ler ön plana çıkmıştır. Ukrayna Ordusu'nun harp ortamında Bayraktar TB2'ler ile Rus Ordusu'nun taarruz hareketleri önlenmeye çalışılmıştır. Dünya medyasından TB2'lerin birçok defa Rusya'ya ait ağır silahlı araçlarının vurulduğu görüntüleri servis edilmiştir. Ukrayna'da TB2'ler için marşlar yazılmış ve klipler çekilerek övgü dolu sözlerle şükranlarını dile getirmişlerdir.

Çalışma sonucunda, savaşta kanıtlanmış insansız hava araçlarını satın almak isteyen ülkelerin sayısının artması, Türkiye'yi alternatif bir askeri teknoloji kaynağı olarak konumlandırdı ve hükümetin küresel güç yapılanmalarına karşı çıkma yeteneğini güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Türk İHA'ları Katar'dan Azerbaycan'a, Polonya'dan Libya'ya kadar pek çok ülkeye yöneldi. Türkiye için bu başarılar ihracat oranını arttıracak, dış ticaret açığını azaltacak, uluslararası arenada Türkiye'nin elini kuvvetlendirecektir.

KAYNAKLAR

Kitap

- Akçay, E. Y., (2017). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa. İstanbul: Kriter Yayın Evi. 1-106.
- Akhundova, J., (2015). Rusya'nın "Yumuşak Güç" Politikaları: Mevzuat, Kurumlar, Politikalar. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Arıboğan, Ü., Ayman, G. ve Dedeoğlu, B., (2010). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü. (Editör: F. Sönmezoğlu). 4. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Armaoğlu F., (1991). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1990, Cilt II: (1980-1990). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ataöv, T., (1969). Amerika, NATO ve Türkiye. Ankara: Aydınlık Yayınları.
- Bağbaşıoğlu, A., (2018). NATO'nun Dönüşümü'nün Balkanlara Yansımaları. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balkan, S., (2019). Devlet Dışı Silahlı Aktörler ve Terör Örgütlerinin Yeni Aracı İHA. 1. Baskı. İstanbul: Turkuaz Yayıncılık A.Ş.
- Best, A., (2008). Uluslararası Siyasi Tarih: 20. Yüzyıl. İstanbul: Yayınodası Yayınları.
- Bilener, T., (2004).Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna içinde (311-341). Ulus-Devlet olma Sürecinde Ukrayna (Editör: E. Büyükkancı). 1. Baskı. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Bozkurt, V., (1997). Türkiye ve Avrupa Birliği. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ceylan, M. F., (2022). NATO: Geçmişi, Günceli ve Geleceği. 1. Baskı. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çalışkan, B., (2017). Karadeniz'de Değişen Güç Dengeleri Ve Türkiye-Rusya İlişkileri. (Ü. Özkan). İstanbul: İnsamer.
- Çalışkan, B., (2020). Kırım Raporu: Jeopolitik Rekabette Düğüm Noktası. (Ü. Özkan). İstanbul: Pelikan Basım.
- Çelikpala, M., (2013). Rusya Federasyonu ile İlişkiler içinde. Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt III 2001-2012) (Editör: B. Oran). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Dağı, Z., (2002). Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Davutoğlu, A., (2002). Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demir, S., (2014). Ukrayna Krizi: Yeni Küresel Politik Düzenin Başlangıcı. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi. (Editörler: Z. Yıldırım, C. Sancaktar, H. Çomak). İstanbul: Beta Yayınları.
- Dora, Z.K., (2022). Türkiye'nin Sınır Ötesi Askeri Varlığı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dugin, A., (2015). Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım (Çev: V. İmanov). İstanbul: Küre Yayınları.
- Dugin, A., (2004). Protect Evraziia. Yauza.
- Güller, M. A., (2022). Ukrayna: Tarih Yapan Savaş. 1. Baskı. Kırmızı Kedi Yayınları.
- Haas, M., (2010). Russia's Foreign Security Policyin the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond. Abingdon: Routledge.
- Heywood, A., (2007). Siyaset. (Editör: B. Kalkan). (Çev: B. B. Özipek). Ankara: Adres Yayınları.
- Hosking, G., (2011). Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla (Çev: K. Acar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kamalov, İ., (2008). Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karadeli, C., (2014a). Ortaçağ'dan Günümüze Ukrayna Kısa Tarihi. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi içinde (1-17). (Editörler: H. Çomak, C. Sancaktar, Z. Yıldırım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Karadeli, C., (2014b). Ukrayna'da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi içinde (113-136). (Editörler: H. Çomak, C. Sancaktar, Z. Yıldırım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Kasapoglu, C. (2017). Turkey's Forward-Basing Posture. Centre for Economic sand Foreign Policy Studies.

- Kasapoğlu, C., Kırdemir, B., (2018). Yükselen İnsansız Sistemler Gücü: Askeri Atılımının Eşiğindeki Türkiye. İstanbul: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi.
- Kelkitli A. F., (2014). Kırım: Rusya için Vazgeçilmez Yarımada. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi içinde (289-308). (Editörler: H. Çomak, C. Sancaktar, Z. Yıldırım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Keskin Ş., (2017). Ukrayna'daki Kriz ve AB Rusya İlişkileri. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Kirişçi, K., (1994). Huzur mu Huzursuzluk mu: Çekiş Güç ve Türk Dış Politikası, Türk Dış Politikasının Analizi. İstanbul: Der Yayınları.
- Kubicek, P., (2008). The History of Ukraine. Westport: Greenwood Press.
- Kurat, A. N., (2020). Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Magocsi, P. R., (2010). A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. 2. Baskı. Canada: University of Toronto Press.
- Marshall, C., Rossman, G. B., (1999). Designing Qualitative Research. 3. Baskı. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mumcu, C., (2012). Suriye Krizi (1998) içinde. Türk Dış Politikasında 41 Kriz. (Editör: H. Çakmak) Ankara: Kripto Yayınevi.
- Oliker, O., Keith, C., Lowell, H. S., Catherine, Y., (2009). Russian Foreign Policy: Source and Implications. Pittsburgh: RAND Corporation.
- Oran, B., (2013). Türk Dış Politikası - Cilt III: 2001-2012. İstanbul: İletişim.
- Örmeci, O., Kısacık, S., (2018). Rusya Siyaseti ve Rus Dış Politikası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Plochy, S., (2017). Avrupa'nın Kapıları-Ukrayna Tarihi. (Çev: G. Erdoğan, E. Güler, M. D. Yıldız). İstanbul: Feylesof Kitapevi.
- Sander, O., (2014). Siyasi Tarih: 1918-1994. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sevim, C., (2015). Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 1-247.
- Seyaz, A., (2018). Avrupa Birliği'nin Kafkasya Politikası ve Karadeniz içinde. Karadeniz Jeopolitiği. (Editörler: H. Çomak, C. Sancaktar, V. Tatar, B. Ş. Şener). İstanbul: Beta Yayınları. 817-825.

- Strauss, A. L., Corbin, J., (1990). Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. Newbury Park, CA: Sage.
- Tellal, E., (2009). Rusya'yla İlişkiler içinde. Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II 1980-2001). (Editör: B. Oran). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ural, A., (2009). 11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Yapıcı, U., (2007). Yeni Soğuk Savaş: Putin, Rusya ve Avrasya. İstanbul: Başlık Yayınevi.
- Yekelchik, S., (2015). The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know. Oxford: Oxford University Press.
- Yeşiltaş, M. S., (2021). Küresel Savunma Harcamaları ve Askeri Güç. 1. Baskı. Orion Kitabevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Makale

- Acer, Y., 2022. Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Anlaşması. SETA Perspektif, (343): 1-3.
- Adanmış, Z. (2019). Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenlik Yaklaşımında Yaşanan Dönüşüm. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 6(2), 91-116.
- Alişoğlu, B., 2020. Soğuk Savaş Rekabetleri ve Satranç. ESOGÜ Tarih Dergisi, 3 (2).
- Aliyev, P. 2023. Rusya-Ukrayna Savaşı ve Afrika'da Gıda Güvenliği. Africana, 3(1), 36-50.
- Aridici, N. O., 2018. The Power Of Civilizational Nationalism In Russian Foreign Policy Making. Springer Nature, 1-17.
- Ateş, E., 2021. Türkiye'nin İnsansız Hava Aracı (İHA) İhracat Rekabet Gücünün Analizi. Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi, 1 (3): 7-16.

- Babahanoğlu, V. (2023). Suriye Krizi ve Dış Politika: Türkiye ve Rusya Arasında Geçişken İlişkiler. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(59), 407-421.
- Bağbaşıoğlu, A., 2014. Relations With“Global Partners” in the Framework of NATO’s New Partnership Policy. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 10 (20): 49-84.
- Baharççek, A., Ağır, O., 2020. Türkiye-Rusya İlişkilerinin Suriye Krizi Bağlamında Değerlendirilmesi, Analytical Politics, 1(2): 1-19.
- Bakır, G., 2019. İnsansız Hava Araçlarının Savunma Sanayi Harcamasında Yeri ve Önemi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6 (2): 127-134.
- Baştürk, L., 2014. Ukrayna krizi neden Türkiye’de dikkatleri Kırım’a çekti?. Dünya Bülteni Araştırmaları Masası (DÜBAM).
- Boztaş, A., Çınar, Y., H., 2022. Türk İHA ve SİHA’larının Afrika Güvenliğine Etkisi. TASAM, 1-12.
- Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. EURO Politika(14), 35-47.
- Çelik, S., 2022. Rusya’nın Ukrayna’yı İşgali: AB Entegrasyonu için Yeni Dönem, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 36(2): 521-533.
- Çulha, E., 2016. Türk-Rus İlişkilerinin Kronolojisi (1991-2017), Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi III, (2): 287-298.
- Erdil, B., 2021. İnsansız Hava Araçlarının Kullanım Alanları ile Bu Araçların Türkiye’nin Yurtdışı Operasyonlarındaki Yeri ve Önemi. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 5 (2).
- Erhan, Ç., 1996. Avrupa’nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sırasında Temel Sorunlar. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 51 (1).
- Erol, S., 2014. “Ukrayna-Kırım Krizi” ya da “İkinci Yalta Süreci”. Karadeniz Araştırmaları, 11 (41): 1-14.
- Gökçe, Ö. (2021). Arap Baharı’nın Bir Varyantı Olarak Suriye İç Savaşı ve Esad Rejiminin Ayakta Kalma Nedenleri (2011-2014). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(2), 24-51.

- Güntay, V., & Kaya, H. F. (2023). Bölgesel Bir Güvenlik Anlayışı Olarak NATO'nun Başarısını Etkileyen Politik Faktörlerin Ampirik Analizi. Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(27), 461-484.
- İsayeva, L., & Günlü, P. D. R. (2019). Rus Siyasal Rejiminde Putin Dönemi İktidar ve Muhalefet İlişkisi. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 20(45), 79-92.
- Kahveci, M., Can, N., 2017. İnsansız Hava Araçlarının Tarihçesi, Tanımı, Dünya ve Türkiye'de Yasal Durum. Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim ve Teknoloji Dergisi, 5 (4): 511-535.
- Karaca, E., 2020. Londra Basın Ataşeliği Raporları Işığında İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Siyasetinde Bir Gündem Olarak SSCB. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 8 (24): 139-166.
- Kesgin, S., 2023. Ukrayna Krizi Çerçevesinde Gelişen Enerji Sorunu: Türkiye ve Avrupa Üzerine Bir İnceleme. Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi, 14 (1).
- Korkmaz, C. A., 2020. Donanmaların Etkinliğinin Artırılmasında İnsansız Hava Araçlarının Rolü. Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi, 2 (2): 49-54.
- Mustafayev, S. (2023). Sovyetler Sonrası Dönemde Ukrayna'nın Askeri Yapılanmasında Türkiye'nin Rolü (1991-2000). Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 27(2), 415-424.
- Önder, E., 2022. Ukrayna-Rusya Savaşının Politik Yansımaları. Avrasya Dosyası Dergisi, 13 (2): 38-59.
- Özdemir, L., 2021. Dağlık Karabağ meselesinde değişen gidişat ve Türkiye'nin rolü. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2): 81-107.
- Özmen, H. A., 2014. Enerji güvenliği politikaları ve Kırım. Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, 13(2): 38-59.
- Paul, A., 2015. Crimea one year after Russian annexation. EPC Policy Brief, 24 March.
- Samsun, A. T. (2022). Ukrayna Krizi'nin Avrupa Güvenliğine Olan Etkisi. EURO Politika(12), 7-15.

- Saynur Derman, G. (2016). Rus Dış Politikasında Reformların Etkisi ve Sonuçları. Karadeniz Araştırmaları, 13(49), 79-89.
- Sezer, S. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın jeopolitik sonuçları. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(1), 158-180.
- Sönmez, A. S., Bıçakçı, H., & Yıldırım, C., 2015. Analysis of Russia-Ukraine Relationsin Contextof Crimea Problem. International Journal of Social Sciencesand Education Research, 1(3): 656-670.
- Sönmez, S., 2010. Yeni Batıcılık Ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi. Gazi Akademik Bakış Dergisi, (06): 73-96.
- Taş, E. N., Paralı, Z., Çetin, H. N., 2021. Dünya Basınında Türkiye'nin S/İHA Gücü ve Küresel Siyasete Yansımaları. Bilim ve Yenilikçi Teknolojiler Dergisi, 202-228.
- Telci, İ.N., 2019. Barış Pınarı Harekat. Ortadoğu Araştırma Merkezi (ORSAM), 10 (90): 13-25.
- Torbakov, I., 2001. Rusya'dan Ayrı yada Rusya'nın Bir Parçası Olarak: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı. Avrasya Dosyası, 6 (4): 297-314.
- Tüysüzöğlu, G., 2017. Rusya Dış Politikasının Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri. Güvenlik Satrtejileri Dergisi, 13(26).
- Yenginar, A., 2022. Rusya-Ukrayna Savaşının Bir Sonucu Olarak İmzalanan Tahıl Koridoru Anlaşmasının Montrö Boğazlar Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Journalof Marine and Engineering Technology, (2): 101-110.
- Yıldız, M. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşında Rusya'yı Anlamak: Tek Sorumlu Putin Mi?. Akademik Hassasiyetler, 9(19), 143-168.
- Yılmaz, M. E., 2010. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus İlişkileri. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (13): 27-42.

Tez

- Atasoy, F., 2022. İnsansız Hava Araçlarının Savaş ve Muharebe Sahasına Etkisi; 2020 Yılı Karabağ Savaşı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi.

- Billah, M., 2019. Ukrayna Krizi Sonrasında Değişen NATO-Rusya Stratejileri Çerçevesinde NATO-Rusya İlişkileri. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Binici, D., 2022. Otonom Silah Sistemlerinin Yeni Nesil Savaş Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Canbaz, M., 2023. NATO'nun Değişen Rusya Tehdit Algısı: Rusya'nın 2008 Sonrası Askeri Müdahaleleri ile Ukrayna Savaşının Etkileri. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cansız, H., 2023. İtibar Yönetimi Açısından Kurumsal Sosyal Sorumluluk: BAYKAR A.Ş. Örneği Üzerine Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çağlı, B., 2023. Rusya Ukrayna Savaş Sürecinin Dünya Ekonomisine Mevcut ve Olası Etkileri. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Erbil, Y., 2010. Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi ve Enerji Güvenliği. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hoşab, H. Y., 2022. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Karadeniz Politikaları Bağlamında Türkiye-Ukrayna İlişkileri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Lukyanova, A., 2017. A Russian Perspective On The Energy Problems Between Ukraine and Russia 2005-2015. Masters Thesis. Atılım University Graduate School of Social Science International Relations Department, Ankara.
- Kayacı, H., 2017. Türkiye'nin, NATO'daki Yeri (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzma, M., 2018. 1990'dan Günümüze Türkiye-Ukrayna İlişkileri (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Yapıcı, M.İ., 2009. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İç Etkenler Açısından Rus Dış Politikasının Yönelimleri: Yeltsin ve Putin Dönemleri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Minisker, M., 2019. Türkiye-Rusya Uçak Krizi ve Krizin Türk Basınında Ele Alınış Biçimi Ekseninde Türkiye-Rusya İlişkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Özdal, H., 2015. Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peksarı, D., 2006. NATO'nun Değişen Konsepti (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Samedov, N., 2021. Rusya-Ukrayna İlişkileri: 1991-2021 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Soydan, E., 2019. 2014 Ukrayna Krizi Sonrası Ukrayna-Rusya İlişkileri (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Aydın.
- Tipayev, M., 2006. Ukrayna-Türkiye Dış Ticaret İlişkileri Çerçevesinde Ukrayna Dış Ticaret-Gümrük Sisteminin İncelenmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, F., 2023. İnsansız Hava Araçlarının Türkiye'nin Güvenlik Konseptinin Belirlenmesindeki Etkileri (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Çorum
- Uyarer, F., 2017. Terörizmle Mücadelede Sınır Güvenliğinin Önemi ve Geleceği: Türkiye Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vialtseva, Y., 2019. Tarihsel Süreçte Ukrayna-Rusya İlişkileri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları:

- http-1** Kramer, M. (2014). *WhyDidRussiagiveawayCrimeasixtyyearsago?* WilsonCenter.<https://www.wilsoncenter.org/publication/why-did-russia-give-away-crimea-sixty-years-ago> Erişim Tarihi: 25.06.2023.
- http-2** TRT Haber. (2014, 21 Mart). *Rusya, Kırım'ı resmen ilhak etti* <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti-121754.html> Erişim Tarihi: 5.08.2023.
- http-3** Churm, P. A. (2019, 4 Haziran). *ZelenskytomeetEU officialson firstforeignvisit.* Euronews. *Euro News* <https://www.euronews.com/2019/06/04/zelensky-to-meet-eu-officials-on-first-foreign-visit> Erişim Tarihi: 23.08.2023.
- http-4** United Nations. (2022, Eylül 11). *So-Called Referendain Russian-Controlled Ukraine 'Cannot Be Regardedas Legal': UN Political Affairs Chief.* <https://news.un.org/en/story/2022/09/1128161> Erişim Tarihi: 25.08.2023.
- http-5** Rahman, M. (2022, Ağustos 22). *EU Support for Ukraine, the Next Six Months.* *Politico.* <https://www.politico.eu/article/eu-support-for-ukraine-the-next-six-months/> Erişim Tarihi: 25.08.2023.
- http-6** Milliyet. (2022, 2 Mart). *Erdoğan: Rusya'nın Ukrayna'ya Girmesi "Güçlüyüm, Öyleyse Haklıyım" Mantığıdır.* <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/erdogan-rusyanin-ukraynaya-girmesi-gucluyum-oyleyse-hakliyim-mantigidir-2207014> Erişim Tarihi: 23.05.2022.
- http-7** TRT Haber. (2022a, 2 Mart). *Poroşenko'dan Türkiye ile Stratejik Ortaklık Vurgusu.* <https://www.trthaber.com/haber/dunya/porosenkodan-turkiye-ile-stratejik-ortaklik-vurgusu-238876.html> Erişim Tarihi: 25.05.2023.
- http-8** *Common Vision Of Cooperationin The Field Of Security and Defense.* <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-j-turechchina-mayut-spilnu-tochku-zoru-shodo-spivpr-64669> Erişim Tarihi: 24.05.2023.
- http-9** BAYKAR, (2023). <https://www.baykartech.com/tr/> Erişim Tarihi: 29.09.2023.

- http-10** Savunma Sanayinin İhracat Hedefi 6 Milyar Dolar. (2023, 8 Ocak). DünyaGazetesi.<https://www.dunya.com/ekonomi/savunma-sanayiinin-ihracat-hedefi-6-milyar-dolarhaberi-681305> Erişim Tarihi: 15.06.2023.
- http-11** Yeşiltaş, M. (2015). İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Merkezi Analizi, Ankara: SETA Yayınevi. https://file.setav.org/Files/Pdf/20150813162453_sinir-guvenligi.pdf Erişim Tarihi: 14.02.2023.
- http-12** <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60476383> Erişim Tarihi: 23.05.2022.
- http-13** <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siyaset-bilimci-fukuyama-sihalar-2020de-turkiyenin-bolgesel-guc-olarak-yukselmesine-onemli-katki-yapti/2200523> Erişim Tarihi: 19.10.2023.
- http-14** <https://manaramagazine.org/2020/12/power-from-above-why-turkey-is-increasing-its-use-of-drones/> Erişim Tarihi: 18.10.2023.
- http-15** T.C. Milli Savunma Bakanlığı, Twitter, 11 Ekim 2019. <https://twitter.com/tcsavunma/status/1182725342747856896?s=20> Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2022.
- http-16** TRT Haber, (2019). “Telabyadve Resulayn'da42 köy terörden arındırıldı”<https://www.trthaber.com/haber/dunya/telabyad-ve-rasulaynda-42-koyterorden-arindirildi-435614.html> Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022.
- http-17** Güler, S. (2020). “Türkiye, Suriye'nin İdlib kentinde Bahar Kalkanı Harekatı'nı duyurdu”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkeyannounces-operation-spring-shield-in-idlib-syria/1750711> Erişim Tarihi: 22 Eylül 2022.
- http-18** T.C. Milli Savunma Bakanlığı, (2020). Barış Kalkanı Harekatı. <https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BaharKalkanı> Erişim Tarihi: 29 Eylül 2022.
- http-19** Cura, A. (2019). Ukrayna Türkiye'den İHA alıyor. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-turkiyeden-ih-a-aliyor/1362810> Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022.
- http-20** <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rusya-ukrayna-krizinin-tarima-etkileri/649720> Erişim Tarihi: 15 Eylül 2022.

- http-21** Venckunas, V. (2022). Ukraine releases footage of Bayraktar strikes on Russian forces in Kherson. Aerotime. <https://www.aerotime.aero/articles/32093-ukraine-releases-new-footage-of-bayraktar-strikes> Erişim Tarihi: 6 Eylöl 2022
- http-22** ASELSAN, (2022). <https://www.aselsan.com.tr/tr/cozumlerimiz/insansiz-sistemler/insansiz-kara-ve-deniz-araclari/ertugrul-bomba-imha-robotu> Erişim Tarihi: 05.02.2022.
- http-23** BAYKAR, (2022b). <https://baykartech.com/tr/insansiz-hava-araci-sistemleri/baykartech.com> Erişim Tarihi: 06.01.2022.
- http-24** Bugün Gazetesi (2014), “Putin: Tekkutuplu dünya sistemi sona erdi”, [http://www.bugun.com.tr/sondakika/putin-tek-kutuplu-dunya-sistemi haberi/1116343](http://www.bugun.com.tr/sondakika/putin-tek-kutuplu-dunya-sistemi-haberi/1116343) Erişim Tarihi: 05.05.2022.
- http-25** <https://trdergisi.com/ilk-insansiz-hava-sisteminin-ureticisi-baykar/> Erişim Tarihi: 10.01.2022.
- http-26** [https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/What_is TO_tur_20200507.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/What_is_TO_tur_20200507.pdf) Erişim Tarihi: 07.03.2022.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Rahim ASLAN

Doğum Yeri ve Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hakkari Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

A) Bildiriler

-
-
-

İLETİŞİM

E-Posta Adresi :

Tarih :.././....